Μακεδονικά

Τόμ. 30, Αρ. 1 (1996)

Ανέκδοτα έγγραφα για το Μακεδονικό Αγώνα από τα αρχεία Σ. Γ. Αστεριάδη, Γ. Τσόντου

Ερατώ Ζέλλιου-Μαστροκώστα

doi: [10.12681/makedonika.241](https://doi.org/10.12681/makedonika.241)

Copyright © 2014, Ερατώ Ζέλλιου-Μαστροκώστα

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ζέλλιου-Μαστροκώστα Ε. (1996). Ανέκδοτα έγγραφα για το Μακεδονικό Αγώνα από τα αρχεία Σ. Γ. Αστεριάδη, Γ. Τσόντου. *Μακεδονικά*, 30(1), 81–113. <https://doi.org/10.12681/makedonika.241>

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΠΓΡΑΦΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΑΓΩΝΑ
ΑΠΟ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ Σ. Γ. ΑΣΤΕΡΙΑΔΗ, Γ. ΤΣΟΝΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δημοσιεύονται 12 έγγραφα-ἐπιστολές. Τά ὑπ' ἀριθ. 1 ἕως 4 προέρχονται ἀπό τό Ἀρχεῖο τοῦ Σωτηρίου Γ. Ἀστεριάδη, τά ὑπ' ἀριθ. 5 ἕως 12 ἀπό τό Ἀρχεῖο τοῦ Γεωργίου Τσόντου (Βάρδα). Αὐτά τά έγγραφα-ἐπιστολές ἔχουν γραφεῖ ἀπό 11 Ἰανουαρίου 1876 ἕως τό τέλος τοῦ 1911 ἢ τίς ἀρχές τοῦ 1912, ἔτη κατά τά ὁποῖα διεξάγεται ὁ Μακεδονικός Ἀγώνας.

Τά ὑπ' ἀριθ. 1, 2 ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ ὑπουργός Ἐξωτερικῶν ἔχει πλήρη γνώση τοῦ κινδύνου, πού διατρέχει ὁ ἑλληνισμός τῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης τό 1876-1877 ἀπό τοὺς Σλάβους, γι' αὐτό ἐφιστᾷ τήν προσοχή τῶν προξένων Ἀδριανουπόλεως, Φιλίππουπόλεως καί Θεσσαλονίκης καί συνιστᾷ οἱ Ἕλληνες νά προσεγγίσουν τοὺς Τούρκους γιά νά ἀναχατίσουν ἀπό κοινοῦ τόν ἐπερχόμενο κίνδυνο τῆς μόνιμης ἐγκαταστάσεως τῶν Σλάβων.

Τό ὑπ' ἀριθ. 3 ἀναφέρεται στίς οἰκονομικές δυσκολίες, πού ἀντιμετωπίζει τό ἑλληνικό κράτος τό ἔτος 1877, καί τό ὑπ' ἀριθ. 4 βεβαιώνει ὅτι καί τά ἔτη 1910-1911 ἡ ἑλληνική οἰκονομία δέν εἶναι ἀνθηρή, γι' αὐτό καί οἱ ἀπρόβλεπτες δαπάνες τοῦ προξενείου Θεσσαλονίκης γιά μισθοὺς πρακτόρων κ.τ.λ. δέν εἶναι μεγάλες.

Τό ὑπ' ἀριθ. 5 εἶναι ἡ τελευταία ἐκθεση τοῦ Παύλου Μελά πρὸς τό διοικητικό συμβούλιο τοῦ «Μακεδονικοῦ Κομιτάτου». Σ' αὐτὴ ἀναφέρει λεπτομερῶς τὰ γεγονότα κατά τὴν τελευταία ἔξοδό του στὴ Μακεδονία, 27 Αὐγούστου 1904 ἕως ὀλίγες ἡμέρες πρὶν τό θάνατό του, καί τὰ χρηματικά ποσά πού δαπάνησε γιά τὴν ἐνδυμασία καί τίς μετακινήσεις τῶν ἀνδρῶν τοῦ σώματός του, γιά τὴν προμήθεια ὀπλῶν, γιά τὴ βοήθεια πενομένων οἰκογενειῶν ἀγωνιστῶν, τὴν ἀμοιβὴ φυλάκων τῶν χωρίων κ.ἄ.

Τά ὑπ' ἀριθ. 6, 7, 8 εἶναι ἐπιστολές τοῦ Π. Μελά, τοῦ Ζαχαρία Παπαδά (Φούφα) καί τῆς Ναταλίας Μελά πρὸς τό Γ. Τσόντο. Ἡ ἐπιστολὴ τῆς Ν. Μελά ἀναφέρει καί τοὺς ἑνδεκα πρῶτους Κρητες, πού ἀρχικά εἶχαν ἐπιλεγεῖ γιά νά σταλοῦν στὴ Μακεδονία. Οἱ ἱστορικοί, ὅμως, δέ συμφωνοῦν ὥς πρὸς τὰ πρόσωπα τῶν Κρητῶν, γιατί κάποιοι δέν ἦλθαν καί τελικὰ ἦλθαν οἱ ἐξῆς δέκα: Εὐθύμιος Καούδης (ἀρχηγός), Γεώργιος Δικωννυμος-Μακρῆς, Γεώργιος Περάκης ἢ Πέρος, Λαμπρινός Βρανᾶς, Γεώργιος Στρατινάκης, Γεώργιος Σεῖμένης, Εὐστράτιος Μπανάτος, Μανούσος Κατουνάτος, Γεώργιος

Ζουρίδης καὶ Νικόλαος Λυκάκης.

Τό ὑπ' ἀριθ. 9 εἶναι ἓνα πρακτικό, πού ἐγινε τό 1904 μεταξύ τοῦ Γ. Τσό- ντου καί τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ Λόσνιτσα (Γέριμα), γιά τή συντήρηση φυ- λάκων τοῦ χωριοῦ καί τήν ἐξυπηρέτηση τῶν ἐλληνικῶν σωμάτων, τά ὁποῖα θά περνοῦσαν ἀπό τή Λόσνιτσα.

Τό ὑπ' ἀριθ. 10 εἶναι τό πρόγραμμα δράσεως τοῦ ὑπό ἴδρυση «Παμμα- κεδονικοῦ Συλλόγου». Παρά, ὅμως, τήν προσπάθεια, πού ἐγινε τό 1905, νά ἐνωθοῦν ὅλοι οἱ πατριωτικοί σύλλογοι τῆς Ἀττικῆς, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονταν γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας, ἐνώθηκαν μόνον ὁ «Μακεδονικός Σύλλογος» καί ἡ «Μακεδονική Ἀδελφότης». Τό νέο σωματεῖο ἔλαβε τήν ὀνο- μασία «Μακεδονικός Σύλλογος “Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος”». Στό τέλος τοῦ 1907 προσχώρησαν ὁ «Σύνδεσμος Μακεδόνων Φοιτητῶν» καί ὁ «Κεντρικός Μακεδονικός Σύλλογος» καί τότε μόνον οἱ τέσσερις ἐνωμένοι σύλλογοι ἔλα- βαν τήν ὀνομασία «Παμμακεδονικός Σύλλογος».

Τό ὑπ' ἀριθ. 11 εἶναι ἐγκύκλιος διαταγή τοῦ Ἀνωτάτου Ἐθνικοῦ Κέ- ντρου τῆς «Ἑλληνομακεδονικῆς Ἀμυνας» πρὸς τοὺς ἀρχηγούς σωμάτων, ὅπλαρχηγούς, ἐθνικές ἐπιτροπές Δ. Μακεδονίας καί Ἡπείρου γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο πρέπει νά λειτουργοῦν γιά νά νικήσουν τό βουλγαρικό κομιτάτο.

Τό ὑπ' ἀριθ. 12 εἶναι ἐντυπη προκήρυξη, ἡ ὁποία καλεῖ τό λαό τῶν Ἀθηνῶν καί τοῦ Πειραιῶς νά συγκεντρωθεῖ στίς 16 Μαρτίου 1908 στήν πλα- τεῖα Βαρβακείου σέ συλλαλητήριο καί νά διαμαρτυρηθεῖ γιά τά δεινοπαθή- ματα τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας ἀπό τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες. Τέτοια συλλαλητήρια γίνονταν συχνά ἀπό τοὺς πατριωτικούς συλλόγους. Τό συλλαλητήριο, τό ὁποῖο ὁργανώθηκε στίς 15 Αὐγούστου 1903 ἀπό τόν «Κε- ντρικό Μακεδονικό Σύλλογο», πού εἶχαν ἰδρύσει τό 1902 οἱ καταγόμενοι ἀπό τήν Ἀρναῖα Χαλκιδικικῆς ἀδελφοί Θεοχάρης καί Μαυρουδῆς Γερογιάννης, στίς στήλες τοῦ Ὀλυμπίου Διός, γιά νά διαδηλώσουν τήν ἀγανάκτησή τους γιά τά γεγονότα τῆς ψευδοεπανάστασης τοῦ Ἴλιντεν, εἶχε μεγάλη ἀπτήρηση καί στοὺς προεβρετές τῶν Μ. Δυνάμεων.

1

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΕΠΙ ΤΩΝ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΑΡΙΘΜ.
ΣΥΝΗΜΜΕΝ.

Ἀπόρρητος ἐπιστολή! πρὸς τὰς προξενικάς ἀρχάς
τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ Φιλιππουπόλει.

Ἐν Ἀθήναις 11 Ἰανουαρίου 1876

Ἡ θέσις τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς Τουρκίας, ἐν αἷς ὑπάρχουσιν εἰς λόγον ἄξιον ἀριθμὸν Βούλγαροι καὶ οἵτινες ὡς ἐκ τοῦτου ἀπειλοῦνται ἐκ τῆς πανσλαβιστικῆς ἐπιδρομῆς, τυχαία ὁλως...², ἀπέναντι τῶν ὀθωμανῶν καὶ τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, τῆς θέσεως εἰς ἣν διατελοῦσιν αἱ ἀμιγεῖς τοῦ βουλγαρικῶν στοιχείου ἑλληνικαὶ χῶραι. Διάφορος ἐπομένως πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ ἐν ἐκατέραις τῶν εἰρημένων χωρῶν συμπεριφορὰ καὶ ἐνέργεια τῶν Ἑλλήνων κατοίκων καὶ τῶν προξενικῶν ιδίως τῆς Ἑλλάδος ἀρχῶν. Ἐν ταῖς χώραις τῆς δευτέρας κατηγορίας, ἡ σχέσις τῶν Ἑλλήνων ...³ τῆς Υ. Πύλης πρὸς τὴν κρατοῦσαν φυλὴν, δυνατόν εἶναι νὰ ῥυθμίζεται μᾶλλον ἐλευθέρως καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτῶν ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε περιστάσεων καὶ τῆς πολιτείας τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Ἐν ταῖς χώραις ὅμως τῆς πρώτης κατηγορίας, ἐν αἷς ὁ κύριος καὶ μέγας τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐχθρὸς εἶναι ὁ πανσλαβισμὸς, ἡ καταστολὴ τῶν κατὰ τῆς κρατοῦσης φυλῆς φυσικῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν πρὸς ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν εὐγενῶν ὁρμῶν, ἐπιβάλλεται ἀναγκαίως ὑπ' αὐτῆς τῆς φιλοπατρίας, ἥτις ἀπαιτεῖ ὑπομονὴν ἐν τῷ παρόντι χάριν τῆς προσδοκίας ἐν τῷ μέλλοντι. Εἰς τὸ μέλλον δέ...⁴ ἀφορῶντες, ὀφείλουσιν οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῶν περὶ ὧν πρόκειται χωρῶν, οὐχὶ μόνον ν' ἀνέχωνται τὸ ὀθωμανικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ καὶ νὰ περιποιοῦνται αὐτὸ καὶ νὰ συμπράττωσιν ἐν ἀνάγκῃ μετ' αὐτοῦ, ὅπως ἐπωφελῶνται ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ πρὸς βαθμιαίαν αὔξησιν καὶ ἐπίρρῳσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὸ ὅποῖον εἰς μόνας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἀφιέμενον θέλει κατασταθῇ ἄφευκτον τοῦ ἐκατόγχειρος πανσλαβισμοῦ θύμα. Τὸ κύριον δέ...⁵ τῆς προσσχῆς καὶ τῆς μερίμνης τῶν Ἑλλήνων κατοίκων καὶ τῶν προξενικῶν ἀρχῶν τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπὸν τῆς ἐνισχύσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δεόν νὰ εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἥτις ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἡ τροφὸς αὐτοῦ

1. Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους: Ἀρχεῖο Σωτηρίου Γ. Ἀστεριάδου, Α' Διπλωματικά 1865-1880, Β' Ἀλληλογραφία 1874-1879 καὶ Ἀρχεῖο Ι.Μ.Χ.Α., τμήμα Ζ', φάκελος 1.

2. Μία λέξις δυσανάγνωστη.

3. Βλ. παραπάνω σημ. 2.

4. Βλ. παραπάνω σημ. 2.

5. Βλ. παραπάνω σημ. 2.

καὶ σώτηρα καὶ ἦτις, καὶ τῶν τραυμάτων αὐτῆς τῇ συνδρομῇ τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας ἀναλαμβάνουσα, θέλει ἐκθρέψῃ τὸν Ἑλληνισμόν καὶ αὐθις εἰς κύριον τῆς αὐτῆς πατροπαράδοτως ἀνηκούσης χώρας.

Τὰς σκέψεις ταύτας ἀνακρινῶ ὑμῖν πρὸς ὁδηγίαν ὑμῶν εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ

Α. Α. Κοντόσταυλος⁶

2

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΕΠΙ ΤΩΝ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΑΡΙΘΜ. Απόρρητος
ΣΥΝΗΜΜΕΝ.

Πρὸς τὸν κύριον Κ. Βατικιώτην
Γενικὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Ἰανουαρίου 1877

Κύριε Γενικῇ Πρόξενε⁷

Καὶ ἐκ τῆς τελευταίας ἰδιαίτερας ἐπιστολῆς ὑμῶν, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀπ' ἀρχῆς ἐπισήμων ἐκθέσεων τοῦ Προξενείου, παρετήρησα ὅτι ἐξακολουθεῖτε ἐν δευτέρῳ τιθέμενοι λόγῳ τὸ πρῶτιστον καὶ ...⁸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συμφέρον ὅπερ κεῖται εἰς τὴν κατὰ τοῦ Σλαβισμού ἀντίπραξιν, κυρίως τὴν προσοχὴν ὑμῶν εἰς τὰ ἐκ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας δεινοπαθήματα τῶν χριστιανῶν ἐφιστῶντες. Καὶ ἐννοῶ μὲν ἀποχρώντως τὸ εὐγενὲς ἐλατήριον τῆς τοιαύτης ψυχικῆς ὑμῶν διαθέσεως εἰς τὸ ὅποῖον ἡ περὶ ὑμῶν κυριεύουσα γενικὴ ἀγανάκτησις πρόσθετον εἰκότως παρέχεται ἰσχὺν, ἀλλ' ἐντεῦθεν δὲν δύναμαι νὰ παραβλέψω τὴν ὁποίαν ἔχω ἀπαίτησιν ὅπως τὰ ὄργανα τοῦ Ὑπουργείου ἀνυψῶνται εἰς τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ ἀπόψεις. Τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον εἶναι βεβαίως ἡμῖν μισαρὸν, ἀλλὰ βεβαίως ἐπίσης εἶναι ἡμῖν ἀναγκαῖον ὅπως ἀντιστρατευθῶμεν...⁹ ἀποτελεσματικῶς κατὰ τοῦ τὸ μέλλον ἀπειλοῦντος σλαβικοῦ στοιχείου. Οἱ Τοῦρκοι παρέρχονται καὶ θὰ παρέλθωσι, μ' ὅλας αὐτῶν τὰς πρὸς διατήρησιν ἀπελπιστικὰς ἀποπείρας, ἐνῶ οἱ Σλαῦοι ἐπέρχονται καὶ θὰ ἐπέλθωσι ἂν κοινὴ καὶ ἀμοιβαία ὑποστήριξις τῶν ἄλλων στοιχείων δὲν κατορ-

6. Ὁ Ἀλέξανδρος Ἀ. Κοντόσταυλος (1835-1904) τὸ 1870 ἔγινε ὑπουργὸς Δικαιοσύνης καὶ τὸ 1875, 1883 καὶ 1893 ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν.

7. Βλ. παραπάνω σημ. 1.

8. Βλ. παραπάνω σημ. 2.

9. Βλ. παραπάνω σημ. 2.

θώσῃ τήν ἀναχαίτισιν αὐτῶν εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις ἐν αἷς διατελούμεν. Καί δέν τολμῶ μὲν νά βεβαιώσω ὅτι καί οὕτω πορευόμενοι θά ἐπαρκέσωμεν εἰς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου, τὸ μέγεθος τοῦ ὁποίου οὐδόλως διαφεύγει τήν ἐκτίμησίν μου, ἀλλ' ἐννοῶν ὅτι εἰς τήν προσπάθειαν τῆς ἀποσόβησης ταύτης κεῖται τὸ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπαγορευόμενον καθήκον αὐτοῦ, ὀφείλω νά περιορισθῶ εἰς τήν ἀπεξήτησιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντος τούτου, καθόσον μάλιστα οὐδέν δεδικαιολογημένως δύναμαι νά ἐλπίσω ἐκ τῆς εὐμενείας τοῦ φοβεροῦ ἐχθροῦ. Νομίζετε ἄραγε, ὅτι ἂν τὸ ἐλληνικόν στοιχεῖον ἐκινεῖτο κατὰ τὴν βουλγαρικὴν ἐπαναστατικὴν παρῳδιαν ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ Σλαβῖσμοῦ ἀντιποιοιμέναις ἐπαρχίαις, νομίζετε, λέγω, ὅτι ἡ συμμετοχὴ αὐτοῦ αὕτη ἤθελε συντελέσει τὸ παρὰπαν πρὸς ἄλλοιον ἐθνολογικόν χαρακτηρισμὸν τῶν οἰκείων χωρῶν, ἢ, ὅπερ εἰς ταῦτό ἀποβαίνει, ὅτι ἤθελε συντελέσει κατ' ἐλάχιστον εἰς τὴν ἐξασθένησιν τοῦ νῦν ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ, τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἀπὸ τοῦ λοιποῦ ἐλληνικοῦ σώματος. Ἡ συμμετοχὴ ἐκείνη οὐδέν ἄλλο ἤθελεν ἐπιφέρει ἀποτέλεσμα ἢ νά ἐνισχύσῃ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Σλαβῖσμοῦ περὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐν λόγῳ χωρῶν εἰς ἀνεξάρτητον διοίκησιν, διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως τῶν λόγων, ἐφ' ὧν σήμερον στηριζομένη ἀποκρούει τὴν προτάσιν ταύτην! Τοιουτοτρόπως δὲ δικαιολογεῖται ἐκ τῶν ὑστέρων ἡ πολιτεία, ἣν ἀπ' ἀρχῆς ἐτήρησε τὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου Ὑπουργεῖον ἐξ ἐνὸς μὲν ἐπιμεῖναν εἰς τὴν ἀποχὴν τοῦ ἐλληνικοῦ στοιχείου ἀπὸ τῆς μετὰ τοῦ Σλαβῖσμοῦ συμπράξεως καὶ ἐξ ἐτέρου ὑποστηρίξαν τὰς ἀναφορὰς πρὸς τὸν Πατριάρχην καὶ μὴ ἀποκροῦσαν οὔτε αὐτὰς τὰς πρὸς τὸν Σουλτάνον κατὰ τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ ἀπαράλλάκτως πνεύματος πρέπει νά ὀδηγηθῶμεν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν πορείαν ἡμῶν καὶ εἰς ἣν περιπτώσιν ἀκόμη ἤθελε κηρυχθῇ ὁ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας πόλεμος μέχρις οὗ αἱ ἐξ αὐτῶν περιπέτειαι ἤθελον ἐπιβάλλει ἡμῶν τυχόν διαγωγὴν ἄλλων, περὶ ἧς ἐγκαίρως θέλετε λάβει τὴν δέουσαν εἰδῶσιν. Εἴτε ἐτέλθῃ ὁμοως, εἴτε δέν ἐτέλθῃ ὁ πόλεμος, εἶναι λίαν λυσιτελὲς καὶ εἰς τὴν τελευταίαν μάλιστα ὑπόθεσιν μάλλον ἐπείγον νά καλλιεργηθῇ μέχρι τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ πρέποντος ἡ μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων προσέγγισις, ὥστε νά ἔχωσιν οἱ τελευταῖοι ἀρωγούς καὶ συμπράκτορας τοὺς πρώτους εἰς τὸν περιορισμὸν εἰ μὴ εἰς τὴν ἐκμηδένισιν τῶν μέσων τῆς ἀποδείξεως καὶ ὑποστηρίξεως τῶν ἀξιώσεων τῶν Βουλγάρων. Πρέπει δὲ νά ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἶναι λίαν πιθανόν νά ἐξακολουθήσωσιν ὑπὸ ἄλλην μορφήν, αἱ νῦν διπλωματικαὶ περὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων διαπραγματεύσεις, καθ' ἃς καὶ ἄλλως ἢ σύμπραξις καὶ ὑποστηρίξις τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας δύναται ν' ἀποβῇ λίαν ὠφέλιμος εἰς τὰ ἐλληνικὰ συμφέροντα.

Ἐκτός δὲ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας, ἀνάγκη εἶναι νά περιποιηθῇ καὶ τοὺς ἄλλους αὐτόθι προξένους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τοῦθ' ὅπερ πρέπει νά

πράττωσι, παρ' ὑμῶν ὁδηγούμεναι καὶ αἱ ἄλλαι ἐν Μακεδονίᾳ προξενικαὶ ἡμῶν ἀρχαὶ ὥστε νὰ ἔχωμεν αὐτοὺς ὑπερασπιστάς, κατὰ τὸ δυνατόν, τῶν ἡμετέρων συμφερόντων. Μετὰ χαρᾶς δὲ πληροφοροῦμαι ἐκ Κων/πόλεως, ὅτι ὁ κ. Blount, καθ' οὗ ἄλλοτε, τῇ εἰσηγήσει ὑμῶν, εἶχον ἀντιταχθῇ εἰς Λονδῖνον, φαίνεται νῦν κατανοῶν καὶ ὑποστηρίζων τὰ ἑλλην. συμφέροντα κατὰ τῶν ἀντιποιήσεων τῶν Βουλγάρων. Ἄν τοῦτο εἶναι ἄληθές, ἡ φιλικὴ αὐτοῦ πρὸς ὑμᾶς διάθεσις δύναται ν' ἀποβῇ λίαν χρήσιμος εἰς τὰς ὑμετέρας ἐνεργείας.

Ἐν γένει δὲ τὸ σύνθημα τῆς ὑμετέρας ἐνεργείας ὡς καὶ τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ ὑμῶν προξενικῶν ἀρχῶν τῆς Ἑλλάδος ἔστω ἡ ἐκ παντὸς τρόπου διάδοσις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ μετὰ πάσης ὑπολήψεως

A. A. Κοντόσταυλος

3

MINISTÈRE
DES
AFFAIRES ETRANGÈRES
CABINET DU MINISTRE
Ἰδιαιτέρα

Πρὸς τὸν κύριον
κον Κ. Βατικιώτην
Γενικὸν Πρόξενον τῆς Α.Μ. ἐν Θεσσαλονίκῃ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Ἰανουαρίου. 1877.

Κύριε Γενικὲ Πρόξενε¹⁰

Μετ' εὐχαριστήσεως ἀπαντῶ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὑμῶν ἐπιστολὴν ἀπὸ χρονολογίαν 30 Δεκεμβρίου παρελθόντος ἔτους.

Εὗρον καθ' ὅλα ὁρθὴν τὴν ὑμετέραν σκέψιν περὶ τῆς ἀποστολῆς πρὸς ὑμᾶς τῶν ἀναφερομένων τῇ ὑμετέρᾳ ἐπιστολῇ ἐφημερίδων· ἐδόθη δὲ ἡ δέουσα ἐντολὴ τῷ ἀρμοδίῳ ὑπαλλήλῳ ὅπως φροντίξῃ τὴν τακτικὴν πρὸς ὑμᾶς ἀποστολὴν τοιούτων, παρὰ τοῦ Ὑπουργείου ἢ ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ συντάκτου.

Λυποῦμαι σφόδρα μὴ δυνάμενος διὰ τῆς παρουσίας ν' ἀγγείλω ὑμῖν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐτέρας ὑμῶν αἰτήσεως, καίτοι οὐσῆς δικαίας. Ἡ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς ὑπ' ὅψιν ἔχουσα τὸ κρίσιμον τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν οὐ μόνον οὐδεμίαν παραδέχεται ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐξή-

10. Βλ. παραπάνω σημ. 1.

σιν ἐπὶ τῶν δαπανῶν ἀλλὰ πλείονας ἐκ τῶν ἐπίσης ἀναγκαίων περιορίσεν ἀποβλέπουσα εἰς τὸ γενικὸν περὶ οἰκονομίας μέτρον.

Ἐκφράζω ὑμῖν τὰς εὐχαριστίας μου ἐπὶ τῇ ἀόκνῳ ζήλῳ μεθ' οὗ ἐνεργεῖτε συμφώνως πρὸς τὰς ἐμὰς ὁδηγίας, βεβαίῳ ὑμᾶς ὅτι δὲν θέλω ἀμελήσω νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν τὰς δικαίας ὑμῶν αἰτήσεις εὐθὺς ὡς εὐθετώτεραι παρουσιασθῶσι περιστάσεις.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου.

A. A. Κοντόσταυλος

4

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ¹¹ ΜΗΝΙΑΙΟΣ ΑΠΡΟΒΛΕΠΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ
ΤΟΥ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚῇ ΓΕΝΙΚΟΥ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΥ.
ΔΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1910-1911.

Κεφ. Α'. Κέντρον Θεσσαλονίκης.

ΔΙΑΣΦΗΣΕΙΣ

	Λίραι ὀθωμ.
Ἄρθρα	
1. Μισθοὶ πρακτόρων	50
2. Ἐγκατάστασις πρακτόρων, ὄπλιςμός αὐτῶν, συντήρησις ὀπλισμοῦ	10
3. Ἐνοικιάσεις	5
4. Ὀδοιπορικὰ πρακτόρων, ἐκτάκτων ἀπεσταλμένων, ἀλληλογραφίας κ.τ.λ.	20
5. Ναῦλοι καὶ φυγαδεύσεις	12
6. Συντάξεις καὶ ὑποτροφίαι	20
7. Δημοσιογραφικά	15
8. Δικαστικά, δικηγορικά, ἔξοδα μαρτύρων	30
9. Συντήρησις φυλακισμένων	25
10. Δωροδοκία	10
11. Ἐκτακτα βοηθήματα, περίθαλψις ἀσθενῶν, συνδρομαὶ εἰς ἐκκλησίας ὑπαίθρου, Ἀδελφότητας ἐσωτερικοῦ, συστάσεις Συλλόγων ἐν αὐτῷ κ.τ.λ.	50
12. Ἐξοδα ἐκτάκτων γραφείων	12

11. Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους: Ἀρχεῖο Σωτηρίου Γ. Ἀστεριάδη, Δ' Γενικό Προξενεῖο Θεσσαλονίκης 1909-1913 καὶ Ἀρχεῖο Ι.Μ.Χ.Α., τμῆμα Ζ', φάκελος 4.

13. Ἰδίως ἀπρόβλεπτα δι' ἀνάγκας κατὰ πρῶτον παρουσιαζο- μένας	10
	269

Κεφ. Β'. Κέντρα Ἑσωτερικοῦ
ΔΙΑΣΑΦΗΣΕΙΣ

	Λίραι ὀθωμ.
1. Κέντρον Λαγκαδᾶ	8
2. » Χαλκιδικῆς	3
3. » Γεντιῶν	20
4. » Γουμέντζης ¹² καὶ Πετρούβου ¹³	35
5. » Βερροίας	12
6. » Ναούσης	5
7. » Βοδενῶν ¹⁴	12
8. » Καρατζόβας ¹⁵	14
9. » Δοῦρᾶνης καὶ Μονῆς Μπουτκόβου ¹⁶	15
10. » Βαλαντόβου ¹⁷	6
11. » Στρωμνίτης	35
12. » Γευγελῆς	25
13. » Λειβαδίων	25
14. » Βογδάντης	8
	223

Κεφ. Γ'.	
Μισθοὶ πρῶην ἀρχηγῶν καὶ ὀπλιτῶν	25
ΣΥΓΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ	

Κεφ. Α'. Κέντρον Θεσσαλονίκης	Λίρ. ὀθ. 269
Κεφ. Β'. Κέντρα Ἑσωτερικοῦ	» » 223
Κεφ. Γ'. Μισθοὶ πρῶην κ.τ.λ.	» » 25
	τὸ ὅλον 517

12. Γουμένισσα.

13. Ἅγιος Πέτρος νομοῦ Κιλκίς.

14. Ἑδεσσα.

15. Ἀλμωπία.

16. Παλαιότερο ὄνομα τοῦ χωριοῦ Κερκίνη τοῦ νομοῦ Σερρών.

17. Ἡ Βλάντοβο (Ἄγρας).

5

Ἡ τελευταία ἔκθεσις¹⁸ τοῦ Παύλου Μελά

Αἱ πολλαὶ περιπέτειαι κατ' ἀρχάς, αἱ πολλαὶ φροντίδες κατόπιν δὲν μοὶ ἐπέτρεψαν μέχρι τοῦδε νὰ ὑποβάλλω ἔκθεσιν τῶν ὑφ' ἡμῶν πεπραγμένων, ἐφ' ᾧ καὶ ζητῶ τὴν συγγνώμην τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου¹⁹.

Ἐν Λαρίσῃ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεως, εἶχον συγκεντρώσει 36 ἄνδρας μὲ πλήρη ἱματισμόν, κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησίν των τοὺς ἐπλήρωσα ὁλόκληρον τὸν μισθὸν των. Ἐξ αὐτῶν ἕξ, τοὺς ὁποίους προσέλαβον τὰς δύο τελευταίας ἡμέρας, δὲν ἦλθαν.

Διέβην τὴν γραμμὴν τὴν νύκτα τῆς 27ης Αὐγούστου ἔκ τινος παρὰ τὴν Μονὴν Σταγιάδων²⁰ σημείου. Ὅδηγοὺς εἶχον τρεῖς· καὶ διὰ τοὺς τρεῖς λαμπράς συστάσεις. Ὁ εἰς ἀσθενήσας τὴν νύκτα τῆς διαβάσεώς μας ἔμεινεν εἰς τὸ Ἑλληνικόν. Ὁ δεῦτερος Θανάσης Βάγιας (ἐκ Σπηλαίου) παραλαβὸν καὶ δύο εἰκοσόφραγκα²¹ καὶ ὀπλισμὸν πλήρη μᾶς ἐγκατέλειπεν ὅτε ἐφθάσαμεν περὶ τὸ Σπήλαιον. Ὁ τρίτος, Κατσαμάκος τὸ ὄνομα, οὐδὲν σχεδὸν ἐγνώριζεν.

Ὅστε περιπλανώμεθα τῆδε κακεῖσε ὀδηγούμενοι ὑπὸ ποιμένων οἵτινες καὶ μᾶς ὠμολόγησαν, εἰλικρινῶς φερόμενοι, μολὶς μᾶς ἄφηνον ἐδίδον χαμπερί εἰς τὰς ἀρχάς. Αὗται ὁμως δυσκόλως ἐκινουῖντο ἐναντίον μας συμφῶνως μὲ τὸ τουρκικὸν ἔθιμον τοῦ ραχατιοῦ.

Ἄνευ ὀδηγῶν, ἄνευ γνώσεως τοῦ ἐδάφους περιπλανώμεθα εἰς φοβερὰ δύσβατα ἐδάφη, βαδίζοντες πολλάκις 10 καὶ 11 ὥρας, καὶ ἐν τούτοις μὴ προχωροῦντες πρὸς Βορρᾶν εἰμὶ 10 ἕως 15 χιλιόμετρα μόνον.

Τέλος ὅτε ἐφθάσαμεν παρὰ τὸ Κωστανίκο²² (σχεδὸν παρὰ τὰ Ἑπειρωτικὰ σύνορα) ἐμάθαμεν παρὰ χωρικῶν ὅτι ὁ ἐγκαταλείψας ἡμᾶς ὀδηγὸς Θανάσης Βάγιας (ὁμώνυμος τῷ προδότη τῆς Ἑλίου) μᾶς ἐπρόδωσεν εἰς Γρεβενὰ ὅτε ὁ στρατὸς τῶν Γρεβενῶν καὶ τῆς Σαμαρίνας κατέλαβε πάντα τὰ πρὸς τὰ Κορέστια χωρία (ΒΔ. τῆς Καστορίας) διαβάσεις καὶ μᾶς ἔστησαν ἐνέδρας.

18. Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους: Ἀρχεῖο Γεωργίου Τσόντου (Βάρδα), II Μακεδονικός Ἀγὼν, 1904 Ἰανουάριος - Δεκεμβρίου, καὶ Ἀρχεῖο I.M.X.A., τμήμα Β' φάκελος 2.

19. Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ ἔχει γραφῇ ὀλίγες ἡμέρες πρὶν τὸ θάνατο τοῦ Π. Μελά καὶ ἀπευθύνεται στὸ διοικητικὸ συμβούλιον τοῦ «Μακεδονικοῦ κομμάτου», ποῦ ἱδρύθηκε στὸ τέλος τοῦ 1903 στὴν Ἀθήνα. Μικρὸ ἀπόσπασμα τῆς ἔκθεσις ἔχει δημοσιευθεῖ στὸ ἔργον τῆς Ν. Μελά, Παῦλος Μελάς, 1992, σ. 297-400.

20. Βρίσκεται πλησίον τοῦ χωριοῦ Ὀστρόβου τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικάλων.

21. Ἡ ἀντιγραφὴ τῶν ἐγγράφων εἶναι πιστὴ. Ἐγίναν ἐλάχιστες διορθώσεις στὴν ὀρθογραφίαν καὶ στὴν στίξη, γιὰ νὰ εὐκολύνω τὴν ἀνάγνωσιν, πρόσθεσα κάποια ἀπαραίτητα σημεῖα, κόμματα κυρίως, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ μὴν τοποθετήθηκαν ἐκ παραδρομῆς στὰ δακτυλογραφημένα κείμενα ποὺ ὑπάρχουν στὰ Ἀρχεῖα.

22. Ἡ Κωνσταντῖνικο (Αὐγερινός).

Ἀμέσως, λοιπόν, διηυθύνθη πρὸς τὸ χωρίον Ζουπάνι²³, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν εἰσέτι καταληφθῇ, καὶ παραλαβὼν ὁδηγὸν ἡλλαξα διευθύνσιν τῆς πορείας μου· στραφεὶς πρὸς τὰ ΒΑ διέβην τὸν ποταμὸν Ἀμβραϊκῶνα παρὰ τὸ χωρίον²⁴ πλησίον τῆς Κλεπίστης²⁵ τὴν νύκτα τῆς 7-8 Σεπτεμβρίου.

Τὴν αὐτὴν νύκτα ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χωρίον Κωσταράζι, μετὰ πορείαν ἀπὸ τῶν συνόρων ἑνδεκα ἡμερῶν.

Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι ἑλληνικώτατον. Εἰς τὰ περὶχωρα ἀνεπαύθημεν μετὰ τοὺς εἰδικοὺς διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἡ ἀποστολὴ ὁδηγῶν ἐγένετο ἐγκαίρως ἐκ μέρους των καὶ ἔνεκα τούτου ἐμείναμεν εἰς τὰ ἐκεῖ περὶχωρα ἀπρακτοῦντες ἐπὶ τρεῖς ἀκόμη ἡμέρας.

Φόνοι Κομιτατζήδων

Ἄμα τῇ ἀφίξει μου, ἐζήτησα πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, ὥς καὶ ἂν εἶχεν ἔλθει εἰδικὸς τις ἐκ Νιαούσσης. Καὶ ἐκ ταύτης μὲν οὐδὲν εἶχε ζητηθῇ, τῶν δὲ περὶχωρῶν τῆς Καστορίας ἡ θέσις ἦτο οἰκτρά. Ἀμέσως, λοιπόν, χωρὶς νὰ ἀναμείνω ὅλους τοὺς ὁδηγοὺς παραλαβὼν τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν διηυθύνθη εἰς τὸ Λέχοβον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πρεκοπάναν²⁶ ὅπου κι' ἐφονεύθησαν ἀμέσως οἱ διαβόητοι Βούλγαροι ἱερεῖς καὶ διδάσκαλος. Καὶ οἱ δύο κατεῖχον σπουδαίαν ἐν τῷ Κομιτάτῳ θέσιν. Συγκαλέσας τοὺς χωρικοὺς, ἰδίᾳ τοὺς δημογέροντας, συνέστησα εἰς αὐτοὺς (πρῶην ὀρθοδόξους διὰ τῆς βίας ἀποσκιρτίσαντας) διὰ θερμοτάτης ὁμιλίας νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν.

Τοὺς ἡρώτησα νὰ μοι εἴπουν ἐλευθέρως ἂν ἡ συνείδησίς των εἶναι βουλγαρικὴ καὶ αἱ πεποιθήσεις των σχισματικαί, δηλῶν ὅτι θέλω σεβασθῇ αὐτοὺς, ἀλλὰ ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψω εἰς κανένα νὰ πιέσῃ τοὺς Ἕλληνας πρὸς ἀποσκίρτησιν.

Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι, ἀλλὰ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φόβου τοῦ ἐκ τοῦ φόβου τῶν συγχωριανῶν των, ἀλλὰ μὲ ἀληθὴ εὐτυχίαν μὲ ἐβεβαίωσαν ὅτι ἡ ψυχὴ των οὐδέποτε ἠσπάσθη οὔτε τὸ σχίσμα οὔτε τὰς βουλγαρικὰς ἀρχὰς καὶ ὅτι προθύμως θὰ ἔκαμιναν, ὅτι τοὺς διατάξω. Τότε τοὺς εἶπον ὅτι ἀπαιτῶ πρῶτον νὰ ὀρκισθῶσιν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ δευτέρον νὰ κάμωσι τοιαύτην ἀναφορὰν εἰς τὸν Καϊμακάμην καὶ εἰς τὸν Μητροπολίτην.

Πρὸς τὸν τελευταῖον δὲ νὰ μεταβῶσιν ἐντὸς δέκα τὸ πολὺ ἡμερῶν καὶ νὰ ζητήσωσιν τὴν ἀποστολὴν ἱερέως καὶ διδασκάλου Ἑλλήνων. Ἐδήλωσα δὲ εἰς αὐτοὺς ὅτι τὸν τυχόν δυστροποῦντα εἰς τ' ἀνωτέρω, μετὰ τὸν ὄρκον ὃν μοι

23. Πεντάλοφος.

24. Δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ.

25. Ἡ Κλεπίστι (Πολυκάστανο).

26. Ἡ Πρεκοπάναν (Περικοπὴ).

ἔδωσαν, θέλω θεωρήσει ὡς Βούλγαρον καὶ ἐπίορκον καὶ τιμωρήσει ἀναλόγως.

Καὶ εἰς Στρέμπενον²⁷ διέλυσα ἐπίσης τὴν ὑφισταμένην τοῦ κοιμιτάτου ἐπιτροπὴν (Κομίσιαν) καὶ ὑπεχρέωσα αὐτοὺς νὰ ὑπάγῃσι καὶ προσκυνήσωσι τὸν Μητροπολίτην μας.

Εἰς ἐκ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης εἶχεν υἱὸν διδάσκαλον εἰς τὸ βουλγαρικὸν χωρίον τοῦ Ζέλενιτς²⁸. Ἀφ' οὗ ἔκουσίως μοι ὤμοσεν πίστιν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἑλληνισμόν, τὸν ὑπεχρέωσα νὰ ἀποσύρῃ τὸν υἱὸν του ἐκεῖθεν ἐντὸς τῆς ἑβδομάδος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τινὰ ἐγένοντο ἤδη, ἐὰν ὁμως δὲν γίνῃσι μέχρι τῆς λήξεως τῆς ὀρισθεῖσης προθεσμίας, τότε θὰ φονευθῶσι τινὲς τῶν φοβρωτέρων τῆς διαλυθείσης βουλγαρικῆς ἐπιτροπῆς εἰς οὓς συλληφθέντας ἐχάρισα τὴν ζωὴν μόνον ὑπὸ τοὺς ὄρους τούτους.

Ὁ φόνος τοῦ Καπετανοπούλου

Εἰς Βελκαμένην²⁹ ἐπέβαλον (καὶ ἐγένετο) νὰ ἀποσυρθῶσιν οἱ μόνον ἐπὶ μαθηταὶ τῆς ἐκεῖ ιδρυθείσης Ρουμανικῆς Σχολῆς. Ἐκ Βελκαμένης διενθύνθην εἰς Νερέτι³⁰. Ἐκεῖ βασίλευε μία σπεῖρα ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων ἀχρείων, οἱ ὅποιοι τρομοκρατοῦσιν ὄχι μόνον τὸ χωρίον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ περὶ χωρὰ. Ἦτο ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ ἐξαφανισθῶσι καὶ αὐτοί. Ἀλλὰ δυστυχῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἐξερχόμεθα τῆς ἐν τῷ χωρίῳ οἰκίας (ἐν ἣ εἶχομεν διανυκτερεύσει) ὅπως ἐπιτεθῶμεν κατὰ τῶν ἐν τῇ πλατείᾳ μετὰ δέκα ἄλλων ὀπλισμένων Βουλγάρων κοιμιτῶν³¹, αἴφνης βλέπομεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ χωρίου εἰς ἀπόστασιν διακοσίων μέτρων ἰσχυρὰν δύναμιν τουρκικοῦ στρατοῦ αποτελουμένην ἐξ 100 νιζάμιδων καὶ 30-40 ἱππέων. Ἐπιθυμῶν νὰ ἀποφύγῃ τὰς μετὰ τῶν Τούρκων συγκρούσεις διέταξα τοὺς ἄνδρας μου ν' ἀνέλθωσιν ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ ὑπερκειμένου τοῦ Νερετίου ἐλπίζων ὅτι θὰ τὸ ἐπιτυχάνωμεν χωρὶς νὰ μᾶς ἰδῶσιν οἱ Τούρκοι.

Ἀλλὰ δυστυχῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἀνερχόμεθα τὴν ἀποκεκαλυμμένην κλιτὺν τοῦ ὄρους, οἱ Τούρκοι ἰδόντες ἡμᾶς ἤρξαντο ζωηρῶς ἐναντίον ἡμῶν πυρὰ. Ἐκ τῶν πυροβολισμῶν τῶν ἐπληγώθη θανασίμως ὁ ἐκ Βιτωλίων³², μολὶς τὴν προτεραιὰν καταταχθεὶς εἰς τὸ σῶμα μου, φαρμακοποιὸς Φίλιππος Καπετανόπουλος.

27. Ἀσπρώγεια.

28. Σκλήθρο.

29. Δροσοπηγή.

30. Πολυπόταμο.

31. Κομίτης = κοιμιτατζής.

32. Μοναστήρι.

Οὗτος τριακοντούτης μόλις τὴν ἡλικίαν ἦτο κύριος μοχλὸς πάσης πατριωτικῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐνεργείας. Ἦτο μέλος τῆς τοῦ τριμελοῦς διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς «Ἀμύνης» τοῦ ἐδρεύοντος ἐν Μοναστηρίῳ, ὅταν δὲ ἔμαθεν ὁ ἀτυχὴς τὴν ἀφίξιν τοῦ σώματός μας ἤλθεν ἀμέσως εἰς συνάντησίν μας ἐπιμένων παρὰ τὰς προτροπὰς μου νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ. Δυστυχῶς ἡ πληγὴ τοῦ ἦτο τόσο σφοδρὰ καὶ τὸ ἔδαφος τόσο ἀκατάλληλον ὅπως τὸν συμπαράλαβόμεν ὥστε δὲν ἠδυνήθημεν ἢ νὰ κρῦψωμεν αὐτὸν εἰς χαράδραν τινὰ ἐλπίζοντες ἀργότερον νὰ τοῦ φέρομεν ἰατρικὴν περίθαλψιν. Ἀλλ' ἀτυχῶς ὁ πολῦτιμος αὐτὸς ἄνθρωπος ἀπέθανεν ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι ἐξ ἀκατασχέτου αἱμορραγίας.

Μετὰ τὸ ἀτυχὲς τοῦτο γεγονός, ἐπειδὴ ὁ στρατὸς ἔμενεν ἐν τῷ χωρίῳ, ἀπεσῆρθη ἐν Λέχοβον ὅπως ἀναπαύσω τοὺς ἄνδρας μου οἱ ὁποῖοι εἶχον σχεδὸν ὑποφέρουσιν ἀπὸ δυνατοὺς πυρετοὺς.

Ἐπὶ 23 ἡμέρας βρέχει καὶ πᾶν ὅ,τι κάμνομεν γίνεται ὑπὸ βροχὴν ῥαγδαίαν. Τὰς περισσότερας νύκτας τὰς διερχόμεθα ἐπίσης ὑπὸ βροχὴν ἔξω εἰς τὰ δάση. Ἥμην ὁ μόνος ὁ ὁποῖος δὲν εἶχον εἰσέτι προσβληθῇ ἐκ πυρετῶν, ἀπὸ τῆς προχθὲς ὅμως καὶ ἐγὼ κατελήφθην ἀπὸ αὐτοῦς.

Ἐν τούτοις τὸ ἠθικὸν ὅλων μας εἶναι λαμπρὸν καὶ εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἐργασίαν μας μέχρις οὗ ἐπιφέρωμεν ἰσχυρὸν κλονισμὸν εἰς τὸ δολοφονικὸν κοιμητήριον πρὸ τοῦ ἐπερχομένου χειμῶνος.

Ἡ ἐργασία μας δὲν εἶναι εὐκόλος, διότι οἱ Βούλγαροι πραγματικῶς πτοηθέντες προφυλάσσονται καλὰ κρυπτόμενοι. Ὁ καιρὸς δὲν μᾶς εὐνοεῖ.

Οἱ Τοῦρκοι εἰσπράκτορες κατ' αὐτὰς περιφέρονται συνοδευόμενοι ὑπὸ ἰσχυρῶν ἀποσπασμάτων ἀκριβῶς εἰς τὰ χωρία εἰς ἃ προτίθεμαι νὰ ἐνεργήσω, πρὸ πάντων ὅμως μὲ δυσκολεῖ ἡ ἔλλειψις ὀργανώσεώς τινὸς ἐσωτερικῆς.

Τὴν τελευταίαν ταύτην ἔλλειψιν καταγίνομαι τώρα σὺν τοῖς ἄλλοις ἐργασίαις νὰ συμπληρώσω ὡς ἔξῃς:

Ἐὰν λάβητε τὸ φύλλον τοῦ Μοναστηρίου τοῦ χάρτου τοῦ Αὐστριακοῦ Γεωγραφικοῦ Ἰνστιτούτου, ἐκ τῶν ἀνωτέρω θὰ ἴδῃτε ὅτι περιορίσθην ἐργαζόμενος πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς τοῦ ὄρους Βίτσι τοῦ κειμένου πρὸς Βορρᾶν Β.Α. τῆς Καστορίας.

Ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ Βίτσι κεῖται ἡ ἑλληνοαλβανικὴ κομόπολις Νέβεσκα³³. Πρὸς βορρᾶν αὐτῆς καὶ εἰς τὰς κλιτύς τοῦ αὐτοῦ ὄρους κεῖται τὸ ἀλβανικὸν χωρίον Νεγοβάνι³⁴. Πρὸς νότον δὲ τῆς Νεβέσκης καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὀρεινῆς μάξης κεῖται ἕτερον ἀλβανικὸν χωρίον τὸ Λέχοβον, ὅπερ ἐν τῷ εἰρημένῳ χάρτι σημειοῦται ὑπὸ τὸ ὄνομα Lahor. Ὡς κέντρα ἐνεργείας

33. Νυμφαῖο.

34. Ἡ Νεγοβάνη (Φλάμπουρο).

τῆς περιφερείας Νερέτι, Νεγοβάν, Ἐξισοῦ³⁵, Ζέλενιτς, Μόκραινα³⁶, Λέχοβον, Νέβεςκα, ἐξέλεξα καὶ ὥρισα τὰ δύο ἄλβανικά χωριά Νεγοβάνι καὶ Λέχοβον. Τοῦτο δὲ διότι πρῶτον καθ' ὃ ἀμιγῇ ἑλληνοαλβανικά εἶναι ἀφοσιωμένα πρὸς ἡμᾶς, δευτέρον δὲ εἰς μὲν τὸ πρῶτον (Νεγοβάνι) εὐρίσκεται παλαιὸς καὶ πεπειραμένος ὄπλαρχηγὸς ὁ Κόλε (Νικόλαος) Πίνας³⁷, εἰς δὲ τὸ δευτέρον (τὸ Λέχοβον) κατοικεῖ καὶ ἔχει ὅπως καὶ ὁ ἀνωτέρω ἄλλως τε μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν περιχώρων τοῦ χωρίου του ὁ Δημουλιὸς Ζήσης, ὄπλαρχηγὸς καὶ αὐτὸς ἔχων καὶ νῦν ἐτι παρὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ ἐξ (6) ἐνόπλους ἄνδρας πρὸς ἀμυναν τοῦ χωρίου του.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λόγων ἔκρινα ὡς καταλληλότετα τὰ δύο ταῦτα χωρία ὡς κέντρα ἐνεργείας τῶν σωμάτων μας, καὶ διότι περιβάλλονται ὑπὸ ἀπεράντων δασῶν εἰς τὰ ὅποια δύνανται νὰ καταφεύγουν καὶ νὰ κρύπτονται τὰ σώματά μας.

Τῶν δύο τούτων κέντρων ἐνεργείας ὡς διευθύνον κέντρον ὥρισα τὴν Νέβεςκαν. Εἰς τὴν κομώπολιν ταύτην κατοικοῦσιν ἀνεπτυγμένοι φιλοπάτριδες ἐπιστήμονες, ἔμποροι καὶ κτηματῖαι. Ἐξ αὐτῶν καθήρτισα ἐπιτροπὴν πενταμελῆ τὴν ἐξῆς: Τάκης Γκόλνε, πρόεδρος, διδάσκαλος Γεώργιος Σούρλας, γραμματεὺς, Νικόλαος Γιάννης, ταμίας, Δημήτριος Μιχαηλίδης, Ἰωάννης Λιάπης, Ἰωάννης Σακελλαρόπουλος.

Τὸ κέντρον τοῦτο συνεννοούμενον μὲ τὰ ἄλλα κέντρα, τὰ ὅποια εἶχεν ιδρύσει ὁ Ἴων Δραγούμης, καὶ τῶν ὁποίων τὴν διάλυσιν ἀστοχώτατα ἐπέδωξε πάσῃ θυσίᾳ ὁ ἐν Μοναστηρίῳ Πρόξενος (νῦν ἐνισχύονται διὰ νέων μυσῶν καὶ διοργανοῦνται), θὰ ἐνεργῇ μετ' αὐτῶν τὰς γενικάς ἐπιχειρήσεις τοῦ Βιλαετίου.

Ἐκτὸς τῶν μικρῶν κέντρων, τὰ ὅποια ἐπίσης εἶχεν ιδρύσει ὁ Δραγούμης, ἐκεῖνα περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλῶ, ἐδρεύουσιν ἐν Μοναστηρίῳ, Φλωρίνῃ, Καστοριά, Σόροβιτς³⁸.

Αὐτὰ τὰ διευθύνοντα κέντρα θὰ φροντίζωσι καὶ περὶ τῆς ιδρύσεως ἐπιτροπῶν εἰς τὰ τῆς περιφερείας τῶν χωρία. Τοιαύτας ἐπιτροπὰς διώρισα ἦδη καὶ λειτουργοῦσι καλῶς: ἐν Λεχόβῳ, ἐν Στρεμπένῳ, ἐν Νεγοβανίῳ, ἐν Βελκαμένη, καὶ Κάτω Κότορι³⁹. Τὰ χρεῖα τῶν ἐπιτροπῶν εἰσὶν τρία. Περιθάλπουσι, ἐξασφαλίζουν καὶ τρέφουσι τὰ ἡμέτερα σώματα. Δεύτερον φροντίζουν περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ χωρίου τῶν καὶ τρίτον ἐνεργοῦσι προπαγάνδαν, ἰδικὴν ἐργασίαν ἐν τε τῷ χωρίῳ τῶν καὶ τοῖς περιχώροις ἐνθα πρόσωπα τινὰ τοῦ χωρίου τῶν ἰσχύουσιν.

35. Ἡ Ἐξῆ-σοῦ (Συνὸ Νερό).

36. Βαρκό.

37. Ἡ Νικόλαος Πινόπουλος.

38. Ἀμύνταιο.

39. Κάτω Ὑδροῦσα.

Συμπλήρωσις τοῦ Κανονισμοῦ

Κανονισμόν ἐτήρησα τῆς ἀπὸ πέρυσιν ἰδρυθείσης «ἀμύνης», συνεπληρώσας αὐτὸν ὅπου ἦτο ἀνάγκη ἐκ τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τοῦ δολοφονικοῦ κομιτάτου. Τοῦτον θὰ φροντίσῃ τὸ Μοναστήριον νὰ σᾶς στείλῃ εὐθὺς ὡς συμπληρωθῇ καὶ κυρωθῇ ὑπὸ τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

Εἰς ἕκαστον σπουδαῖον κέντρον διώρισα ἀπὸ ἓνα ἢ δύο ἀγγελιοφόρους ὅπου εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη. Τούτους θὰ πληρῶνῃ τὸ ἐν Ἀθήναις κομιτάτον, στέλλον τὰ χρήματα εἰς τὸν ταμίαν τοῦ διευθύνοντος οἰκείου κέντρου. Ὡς μισθοὺς αὐτῶν ὥρισα ἀναλόγως τῆς ἐργασίας των τοὺς ἐξῆς. Ἐν Λεσχόβῳ ἓνα εἰκοσόφραγκον δι' ἓνα ἀγγελιοφόρον, εἰς τὸν ἐν Νεβέσκη ἐξαιρετικῶς 2.1/2, διότι εἶναι καταλλήλστατος, ἀφ' ἣν ἐντελῶς πλέον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ χρυσοχόου καὶ θὰ ἔχῃ πολλὴν ταχυδρομικὴν ἐργασίαν.

Ἐκτὸς τούτων ἐν Νεγοβανίῳ ἐπλήρωσα ἐπίσης 5 εἰκοσόφραγκα ὡς μισθὸν πέντε ὀπλοφόρων, οἱ ὅποιοι περιπολοῦσι κάθε νύκτα περὶ τὸ χωρίον καὶ ὁσάκις καλοῦνται εἰς βοήθειαν ἢ ἐνίσχυσιν τῶν σωμάτων μας θὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐρχονται ἀμέσως, ἡ ὑπηρεσία των αὕτη ἢ ἑκτακτος δύναται νὰ διαρκέσῃ 4 ἡμέρας συνεχῶς. Πέραν τούτου θὰ λαμβάνουσι μικρὰν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸ χωρίον των (τὸ ὅποῖον ἔχει ἰδικόν του μικρὸν ταμεῖον) διὰ τὸ ψωμί, ὅπερ παρέχεται τοῦ λοιποῦ δωρεὰν εἰς τὰ σώματα, διὰ τὰ καραούλια τοῦ χωρίου, τὰ ὁποῖα θὰ φυλάττωσι τὰ ἐν αὐτοῖς ἐνδαισιώμενα τυχόν σώματα κ.λ.π.

Ἐπίσης ἀπεφάσισα μόνος καὶ ἐλπίζω ὅτι θὰ τὸ ἐγκρίνετε, μηναιὶον ἐπίδομα 5 λιρῶν διὰ τὸν πρόεδρον τοῦ διευθύνοντος τμήματος Νεβέσκης Τάκην Γκόλνε.

Εἰς πατριώτης

Οὗτος εἶναι νέος 35ης δραστηριότητος, εὐφρέστατος, γενναῖος καὶ πολὺ καλὸς πατριώτης. Ὑπεστήριζε πάντοτε μετὰ ζήλουν τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, ἀλλὰ πρὸ πέρυσιν ἔνεκα πταισματος πρὸς τὴν ἀντίθετον μερίδα (τὰ κομματικὰ δίδουν καὶ παίρνουν ἐν Μακεδονίᾳ) εἰσήγαγε τὸ τέκνον του εἰς τὴν Ρουμανικὴν Σχολήν. Πέρυσιν ὁμως συναισθανθεὶς τὸ σφάλμα του ὄχι μόνον ἀπέσυρε τὸν υἱὸν του ἀπὸ τὸ σχολεῖον αὐτό, ἀλλ' ἔσπευσεν νὰ ζητήσῃ συγγνώμην ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του, τοὺς ἔτεινε πρῶτος αὐτὸς τὴν χεῖρα καὶ ἐξήγησε τὴν σύμπραξιν των πρὸς καταπολέμησιν Ρουμάνων καὶ Βουλγάρων.

Ἐπειδὴ δὲ ἔχει ἀρκετὴν ἰσχὺν κατώρθωσεν ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι νὰ καταστρέψῃ τὴν ρουμανικὴν ἐν Καστοριά προπαγάνδαν περιορίσας ἀπὸ 85 εἰς 21 τοὺς μαθητὰς τῆς Σχολῆς.

Ἡ δρᾶσις τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ εἶναι γνωστὴ εἰς τὸ Προξενεῖον Μοναστηρίου, ἂν ὄχι καὶ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ἀφ' οὗ δύνασθε νὰ λάβητε πληροφο-

ρίας.

Ὁ νέος αὐτὸς εἶναι ἀνεπτυγμένος, ὅλοι τὸν σέβονται καὶ τὸν ἀγαποῦν εἰς ὅλα τὰ περίχωρα. Ἄν δὲ ὡς εἶναι ἀποφασισμένος λάβῃ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὰ ὄπλα κατὰ τὴν ἀνοιξιν, θὰ εἶναι φοβερός κατὰ τῶν (Βουλγάρων) δολοφόνων παράγων, διότι θὰ συμπαράσῃ ὅχι μόνον τοὺς ἰδικούς μας ἀλλὰ καὶ πολλοὺς σχισματικούς ἐφ' ὧν καὶ ἐπιρροὴν καὶ τρόπον ἐξασκεῖ.

Τὸν μισθὸν αὐτοῦ ὥρισα τῇ προτροπῇ τοῦ Μητροπολίτου, ὁ ὁποῖος θερμῶς μᾶς τὸν συνέστησε, καὶ πάντων ὁμοφώνως τῶν προυχόντων τῆς Νεβέσκης. Διότι ὅπως ἀφοσιωθῇ, καὶ τὸ ἐπιθυμεῖ ὁ ἴδιος, ἐντελῶς εἰς τὸ ἔργον, θὰ ὑποχρεωθῇ ἢ νὰ παραμελήσῃ ἢ καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ ἐντελῶς κτῆμα τι, τὸ ὁποῖον ἐνοικίασεν εἰς τὰ περίχωρα.

Ἐπειδὴ δέ, ἂν καὶ ἄλλοτε ἡ οἰκογένειά του ἦτο πλουσιωτάτη, εἶναι τώρα σχεδὸν πτωχή, ἐθεωρήθη παρὰ πάντων τῶν προυχόντων καὶ δίκαιον καὶ ἀναγκαῖον νὰ δοθῇ ἡ ἀποζημίωσις αὐτῇ. Νομίζω μάλιστα ὅτι καὶ μεγαλυτέρα τις ἀποζημίωσις ἢ καὶ μικρὸν δῶρον 20-25 λιρῶν, ἐφ' ἅπαξ διδόμενον πρὸς αὐτόν, θὰ τοῦ ἐκίνει ἔτι πλέον τὸν ζῆλον πρὸς τὴν ἐργασίαν του, ἥτις δὲν θὰ εἶναι καὶ μικρά. Διότι ἀνέλαβε ὅλον τὸ τμήμα ἀπὸ Νερέτι, Νεγοβάνι, Ἐξισοῦ, Λεχόβου μέχρι Καστορίας.

Ἐὰν δυνθῶ ν' ἀνθῆξω εἰς τὰς κακυχίας καὶ τὸν ἐλεεινὸν καιρὸν, σκέπτομαι πλὴν τῆς Καστορίας καὶ Φλωρίνης νὰ μεταβῶ καὶ εἰς Μοναστήριον, ὅπως συνεννοηθῶ καὶ μὲ τοὺς ἐκεῖ, καὶ κατόπιν εἰς Νιάουσαν, Βέρροϊαν, Βοδενᾶ, διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν. Ἐὰν ὁμως μετέβῃ ἄλλος ἢ πρόκειται νὰ μεταβῇ τότε εἰδοποιήσατέ με ἐγκαίρως.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ ἐλάχιστα, τὰ ὁποῖα δυστυχῶς ἡδυνήθημεν νὰ κάμωμεν μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Εὐθύμιον⁴⁰ μανθάνω παρ' ἄλλων ὅτι ἐργάζεται πολὺ καλὰ. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἀφίξεώς μου ἡμέρας δι' ἐπιστολῆς μου, ἐν ᾗ ἔχων ἐσωκλείσει ἔγγραφον τοῦ κ. Καλομενοπούλου (διότι δι' ἄλλον εἶχεν ἀμελήσει τὸ κοιμητᾶτον μας νὰ μᾶς ἐφοδιάσῃ) δι' οὗ διετάσσοντο πάντα τὰ σώματα νὰ συνεννοηθῶσι μετ' ἐμοῦ ὅσον ἀφορᾷ τὴν γενικὴν ἐνέργειαν, τὸν διέταξα νὰ ἔλθῃ πρὸς συνεννόησιν.

Ἐκτοτε πολλὰ μηνύματα τοῦ ἔστειλα καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ του κ.τ.λ. ἀλλὰ μέχρις ὥρας, ἐνῷ ἐλάμβανε τὰς ἐπιστολάς μου ἀσφαλῶς, ὅχι μόνον δὲν ἐνεφανίσθη ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἀπαντήσας μὲ ἡξίωσε. Τοῦτο εἶναι λυπηρότατον, διότι ἐματαίωσε μίαν γενικὴν ἐπίθεσιν καὶ ἐμπρησμόν κατὰ τοῦ στραταρχείου τῶν δολοφόνων, τοῦ Ἐξισοῦ δηλαδή, δι' ἣν ἐπίθεσιν ἐχρεία-

40. Ἐννοεῖ τὸν Εὐθύμιο Κασοῦδη, τὸν ἀρχηγὸ τῶν δέκα πρώτων Κρητῶν, ποὺ ἦλθαν εἰς τὴν Μακεδονίαν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1903, καὶ παρουσίασε ἀξιολόγησιν δράσεως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἐνοπλοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα. Βλ. καὶ σημ. 59.

ζοντο τοιλάχιστον ἑκατὸν ἄνδρες.

Ἐὰν ὁ Καούδης ἦν οὗτο μεθ' ἡμῶν, θὰ ἐπαρουσιάζομεν εἰς τοὺς ἐντοπίους δύναιμι 60 περίπου ἀνδρῶν, ἡ ὁποία θὰ ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς καὶ βεβαίως τότε θὰ συνεπλήρωνον αὐτοὶ τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν.

Περί τῶν ἄλλων ἐπίσης (τῶν ὑπὸ τοῦ Μοριχόβου) δὲν ἠδυνήθην νὰ μάθω τι σχετικόν. Ἐγγραφα πρὸς τὸν διδάσκαλον Παπανεκτάριον, ἀλλ' ἀπάντησιν δὲν ἔλαβον.

Ἐν τούτοις παρὰ τοῦ Προξενείου Μοναστηρίου ἔμαθον ὅτι εἰς Setinia⁴¹ (ἀκριβῶς πρὸς ἀνατολᾶς τῆς Φλωρίνης ἐπὶ τοῦ Μοριχόβου) οἱ δικοὶ μας, ἀγνοῶ ποιοὶ, ἐφόνευσαν 4 καὶ τὰ πτώματά των κατόπιν ἐκρέμασαν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου. Ἐπίσης ἄλλοι δικοὶ μας, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπίσημον πηγὴν, ἐδικαλοῦμενοι τὸν φόνον τοῦ ἐν Βροδίῳ (ἐπὶ Μοριχόβου) ἱερέως μας καὶ τριῶν ἄλλων ὀρθοδόξων ἐφόνευσαν καὶ αὐτοὶ 4 ἐκ τοῦ κοιμητηρίου τοῦ χωρίου. Τώρα αὐτοὶ πῶς μισθοδοτοῦνται καὶ πόθεν ἀγνοῶ.

Ἡ στάσις τῶν Βουλγάρων

Ἀπέναντι τῶν ἐνεργειῶν μας αὐτῶν οἱ Βούλγαροι μέχρι σήμερον οὐδὲν ἀπολύτως ἔκαμον τοιλάχιστον εἰς τὴν ἰδικήν μου περιοχὴν. Οἱ τοῦ κοιμητηρίου πρωτεργαταὶ κατελήφθησαν ἀπὸ ἀκατάσχετον πανικόν.

Ἄλλοι, χωρὶς κἂν νὰ τοὺς εἰδοποιήσω, ἐγκατέλειπον τὸ χωρίον των, ἄλλοι μοῦ ἔγραψαν ζητοῦντες συγγνώμην καὶ ὑποσχόμενοι πίστιν, ἄλλοι διὰ τριῶν μοῦ ὑπεσχέθησαν νὰ μὲ ὑπηρετήσωσι περισσότερον ἢ ὅσον ὑπηρετήσαν τὸ κοιμητῆρον.

Εἰς αὐτοὺς ἀπήντησα ὅτι οὔτε τὴν πίστιν των θέλω οὔτε τὰς ὑπηρεσίας των, ἀλλὰ θέλω τὰ κεφάλια των. Τόσον παρεξάλισθησαν ὥστε ἐφυγον οἰκογενειακῶς ἀπὸ τὰ χωρία των καὶ διαμένουσιν ἔκτοτε οἰκογενειακῶς εἰς τὰς πόλεις.

Ὅπως ἐννοήσετε τὸν φόβον, ὅστις τοὺς κατέλαβε, σᾶς ἀναφέρω τὰ ἐξῆς παραδείγματα. Εἰς Κάτω Κότορι (πλησίον τῆς Βελκαμένης) μετέβαιναν εἰς ἀγγελιοφόρος μου μὲ τὴν γυναῖκα του. Ἐπειδὴ αὕτη ἔμεινε πίσω, ὅταν ἐπλησίασαν εἰς τὸ χωρίον, ὁ συζυγὸς τῆς ἐστράφη καὶ τῆς ἔκαμε νεῦμα νὰ ἐπιταχύνῃ τὸ βῆμα.

Τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ νεῦμα εἶδεν ὁ ἐπὶ ἀπιδιᾶς σκοπὸς τῶν κοιμητατζήδων (ἔχουν νύκτα καὶ ἡμέραν σκοποῦς, οἱ ὅποιοι τοὺς εἰδοποιοῦσιν ἀμέσως καὶ κρύπτονται, δι' αὐτὸ πολλὰ ἀπόπειραί μας ὅπως τοὺς συλλάβωμεν ἀπέτυχον) καὶ πηδήσας ἀμέσως κάτω σπεύδει πρὸς τὴν ἐκκλησίαν (ἦτο Κυριακὴ) καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ κενοῦται αὕτη ἐξ ὀλοκλήρου, μηδὲ τοῦ ἱερέως

41. Ἡ Σέτκα (Σκοπός.)

παραμείναντος ἐν αὐτῇ, ὅτε δὲ ὁ ἄνθρωπός μας εἰσῆλθεν εἰς τὸ χωρίον εὗρε τοὺς κατοίκους κατακλείστους ἐν ταῖς οἰκίαις, οὐδεὶς δὲ ἦνοιξεν αὐτῷ.

Εἰς Κουσκοβένι⁴² εἰς Τοῦρκος χωρικός ἐφώναξε μακρόθεν ἄλλον τοιοῦτον ὀρθόδοξον.

Οἱ Βούλγαροι κοιμητᾶτῃδες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ ἔκτοτε κοιμῶνται εἰς τὸν κάμπτον ἐντὸς χανδάκων τὴν νύκτα.

Ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀετοξίου⁴³ ἐξήτησε νὰ συνεννοηθῇ μαζί μου, τοῦ ἔδωκα τὴν στερεότυπη ἀπάντησιν καὶ ἔκτοτε, ἀφοῦ ἔστειλε τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὸ Ἑξισοῦ, μένει μὲν εἰς Ἀετόξιον ἀλλὰ καθ' ἐκάστην κρύπτεται εἰς ἄλλην οἰκίαν.

Αἱ βουλγαρικαὶ συμμορίαι

Οἱ τῆς Πρεκοπάνας, Νεγοβανίου, Ζέλενιτς καὶ λοιποὶ ἐπίσης ἔφυγον. Ἐὰν εἶχον καὶ ἄλλη τινὰ συμμορίαν πλησίον μου, ὅπως ἐμπνεύσω περισσοτέρον πεποίησιν καὶ θάρρος εἰς τοὺς ἐντοπίους, οὐδεὶς ἤθελε μᾶς διαφύγη. Ἀλλὰ τώρα ἐπειδὴ ἡ μικρὰ δύναμίς μου δὲν τοὺς πείθει ὅτι εἰμαι εἰς θέσιν νὰ τοὺς προστατεύσω ἐναντίον βουλγαρικῶν ἀντεκδικήσεων, ὅχι μόνον δὲν με βοηθοῦσι πάντοτε προθύμως, ἀλλὰ πολλάκις αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ἀφοῦ μᾶς ὑποδείξωσι τοὺς ἀξίους θανάτου, εἰδοποιοῦσι κατόπιν αὐτοὺς περὶ τῆς τύχης ἧτις τοὺς ἀναμένει.

Τοῦτο μᾶς συνέβη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὲ τὸν ἡγούμενον Τσιριλόβου⁴⁴, μὲ τὸ Νεγοβάνι καὶ Λέσκοβιτς⁴⁵ κ.λ.π. Ἦδη ὁμως, ἐπειδὴ τοὺς ὀργάνωσα κάποιαν ἄμυναν μὲ μερικά ὄπλα τὰ ὅποια εὗρον ἐν τόπῳ καὶ ἐπειδὴ βλέπουσι τὸν κωμικὸν φόβον τῶν Βουλγάρων, ἀναλαμβάνουσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον θάρρος οἱ δυστηχεῖς καὶ ἐλπίζω ὅτι κάτι περσσότερον θὰ κάμω εἰς τὸ ἔξῃς.

Εἰς τὴν περιφέρειαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐργάζομαι περιφέρονται τέσσερες καὶ μία ἐν Νερετίῳ μονίμως 5 βουλγαρικαὶ συμμορίαι συγκείμεναι ἀπὸ 8-15 ἀνδρῶν ἐκάστη. Αὗται διαδίδουσιν ὅτι περιμένουσι νὰ ἐνισχυθῶσι ὅπως μοῦ ἐπιτεθοῦν καὶ μὲ συντρίβουν.

Τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ, διότι πληροφοροῦμαι ἀσφαλῶς ὅτι παρὰ πάσας τὰς προσπάθειάς των δὲν κατώρθωσαν εἰ μὴ αὐτοὺς μόνον νὰ στρατολογήσουν. Μᾶλλον πιθανὴ εἶναι ἡ ἄλλη διάδοσις καθ' ἣν αὐτοὶ τώρα κρύπτονται ὅπως γελασθῶ καὶ πειθόμενος ὅτι δὲν ὑπάρχουσι συμμορίαι ἀφῆσω ἀπροσάτευστα τὰ χωρία ἅτινα μὲ ἐδέχθησαν καὶ ὑπεστηρίξαν ὅπωςδῆποτε καὶ τότε ἐπιπέσωσιν οὗτοι κατ' αὐτῶν καὶ νὰ ἐκδικηθῶσι.

42. Ἡ Κουσκοβένι, Κουσκοβέσκι (Πέρασμα).

43. Ἀετός.

44. Ἡ μονὴ Ἀγίου Νικολάου.

45. Λεπτοκαρνά Φλώρινας.

Ἡ στάσις τῶν Τούρκων

Ὅλοι οἱ Τούρκοι καὶ Τουρκαλβανοὶ κάτοικοι εἰσὶν ἐνθουσιασμένοι μὲ τὴν παρουσίαν μας καὶ πανταχόθεν ἔχω ἐκ μέρους των προτάσεις περὶ εἰλικρινοῦς καὶ ἀφιλοκερδοῦς συνεργασίας.

Χωρὶς ν' ἀποκρούω τὰς προτάσεις των, εἶμαι πολὺ ἐπιφυλακτικὸς μὲ αὐτοὺς, ἀναμένων νὰ πεισθῶ καλλίτερον περὶ τῆς εἰλικρινείας των καὶ ἐπίσης ἀναμένω νὰ γνωρίσω καὶ ἐκλέξω ἐλαχίστους καὶ τοὺς καταλληλοτέρους ἐξ αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἀρχῶν αἱ μὲν πολιτικαὶ δὲν ἐκφράζονται ὑπὲρ ἡμῶν, αἱ δὲ στρατιωτικαὶ ἢ μᾶλλον οἱ ἐπὶ κεφαλῇς ἀποσπασμάτων ἐκφράζονται μὲ ἐνθουσιασμόν. Τινὲς μάλιστα ἐξ αὐτῶν λέγουσι ὅτι ἐὰν μᾶς συναντήσουν δὲν θὰ μᾶς πειράξωσι. Ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ βασισθῶμεν εἰς τὴν καλὴν πίστιν τῶν Τούρκων, ὅταν μάλιστα γνωρίζουσιν ὅτι παντοῦ καὶ θὰ πάντα πληρώνομεν καὶ συμπεραίνουσιν, ἐπομένως, ὅτι εἴμεθα φορτωμένοι ἀπὸ λίρας.

Ἄλλως ὁ Βαλῆς Μοναστηρίου διέταξε τὴν ἀμειλικτον καταδίωξίν μας. Δὲν τὴν εἶδομεν ἀκόμη καὶ πιστεύω ὅτι μὲ ἐπιτηδεῖους καὶ πιστοὺς ὁδηγοὺς καὶ μὲ ὀλίγην εὐκνησίαν δὲν θὰ τὴν ἰδῶμεν.

Διὰ καλὸ καὶ διὰ κακὸ ἔγραψα εἰς τὸν Καϊμακάμην Φλωρίνης ἐπιστολήν, ἐν ᾗ τὸν ἐδήλουν ὅτι σκοπὸς μου μόνον ἦτο ἡ τιμωρία τῶν δολοφόνων Βουλγάρων καὶ ἡ προστασία τῶν ἀδελφῶν μας ἀπὸ τὰς ὁρδὰς αὐτῶν.

Ὅτι οὐδένα ἄλλον θὰ πειράξω, ὅτι πληρῶνω τὰ πάντα, ὅτι σέβομαι Κυβέρνησιν Ὀθωμανικὴν καὶ τὸν στρατὸν πρὸ τοῦ ὁποίου πάντοτε θὰ παραμερίζω, ἐκτὸς ἂν περικυκλωθῇ ὑπ' αὐτοῦ, βεβαίως δὲν θὰ παραδοθῇ.

Καθὼς ἐπληροφορήθην ἡ ἐπιστολή μου αὕτη ἐξώργισε τὸν κύριον Καϊμακάμην, ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν ἡσθάνθη τ' ἀποτελέσματα τῆς ὁργῆς του, ἐκτὸς τοῦ ἀτυχήματος τοῦ Νερετίου, τὸ ὁποῖον ὡς πληροφοροῦμαι ἦτο ὅλως τυχαῖον, διότι καὶ κατὰ τύχην διήρχοντο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ στρατός.

Τὰ οἰκονομικά

Ὡς ἐν ἀρχῇ σὰς ἔγραφον ὑπεχρεώθην νὰ δώσω εἰς πάντας ὁλόκληρον τὸν μισθὸν των, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐν Λαρίσῃ διαμονῆς μας, ἐκτὸς τούτου τινὲς ἐξ αὐτῶν, οἱ πτωχότεροι ἐξ αὐτῶν ἐστεροῦντο καὶ ἀσπρορροῦχον ἀκόμη. Ὁ ἱματισμὸς τῶν ἀνδρῶν μου ἐστοίχισεν ἀρκετὰ περισσότερα ἅφ' ὅ, τι προῦπολογίσαιμεν. Κατὰ τὴν ἐξαήμερον ἐν Λαρίσῃ διαμονὴν των ἐλάμβανον πάντες ἀνὰ μίαν δραχμὴν τὴν ἡμέραν.

Σιδηροδρομικά, ταχυδρομικά, τηλεγραφικά καὶ ἀγῶγια πρὸς συνεννόησιν μὲ Τρίκαλα, Βόλον, Ἀθήνας καὶ Κοζάνην ἐχρηιάσθησαν οὐκ ὀλίγα. Τὰ περισσότερα ὁμως ἐξοδα ἐγένοντο μέχρι τῆς 20 Σεπτεμβρίου, ὁπότε πλέον ἔλαβον τὸν δεῦτερον μισθὸν των καὶ ἐκανόνισα οὕτω τὰ πράγματα ὥστε οὐδὲν πλέον ἐξοδὸν ἔκαμα, οὔτε διὰ τὸν ἱματισμὸν των οὔτε διὰ τὴν τροφήν

των.

Μέχρις ὁμως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅλα ἀνεξαίρετως τὰ ἔξοδα, ἀπό καπνὸν μέχρι τῶν τσουραπιῶν καὶ τῶν πετσωμάτων, ἐβάρυνον τὴν Ἑταιρίαν. Καὶ ναὶ μὲν εἶναι τὸ οὕτω ἐξοδευθὲν ποσὸν ἀρκετὰ μέγα, ἀλλὰ πάλιν ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀρνηθῇ τις εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τὸν μικρὸν μισθὸν των, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ μεταβαίνοντες πρὸς τοιοῦτον ἱερὸν σκοπὸν ἤθελον ὡς τελευταίαν βοήθειαν ν' ἀφήσωσιν εἰς τὰς οἰκογενεῖας των.

Κατὰ τὴν πορείαν μας τὰ ἔξοδα ἦσαν μέγιστα. Εἶχομεν ἀνάγκην φορητῶν καὶ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ διὰ τὸ ὑπερβολικὸν βάρος ὅπερ ἐφέρομεν. Ἄρτον καὶ κρέας καὶ ὁδηγοὺς ἐπληρώναμεν ἀδρότατα, διότι εἴμεθα εἰς χεῖρας των.

Τὸ σῶμα ἐπὶ πλεόν εἶχεν ἀνάγκην πλήθους πραγμάτων, ὡς πελέκεων, πριόνων, σχοινίων, φανῶν, φαρμάκων, ἐπιδέσμων, ἀντισιπτικῶν, βαμβάκων, μαχαιρῶν (ὅσοι δὲν εἶχον περιστροφὰ ἢ μαχαίρας μοῦ ἐξήτησαν τοιαύτας) καὶ λοιπῶν.

Ὅταν δὲ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας μας ἐθεώρησα δίκαιον μετὰ τόσας καὶ τόσας ταλαιπωρεῖας, ἃς ἀγογγύσως κατὰ τὴν πορείαν ὑπέστησιν καὶ καθ' ἣν καὶ τὰ τσαρούχια τῶν πλείστων ἐφθάρησαν ἐντελῶς, 5-6 εἶχον φθαρμένας (χάριν οἰκονομίας) κάππας καὶ δύο (2) διόλου, διότι ἐγένετο λάθος ἢ κατὰχρησις τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως καὶ δὲν μᾶς ἐστάλησαν αὐταί, οὕτω δὲ οἱ δυστυχεῖς ἔμενον ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν διαρκῆ βροχήν, ἐθεώρησα δίκαιον λέγω νὰ τοὺς ἀναπληρώσω τὰς ἐλλείψεις αὐτάς. Ὅσοι ἔτυχε νὰ συνυπηρετήσωσι καὶ νὰ συγκινδυνεύσωσι μὲ μικροὺς ἀνθρώπους χάριν ὑψηλοῦ καὶ μεγάλου σκοποῦ, θὰ δικαιολογήσωσι τὰ ἔξοδα ταῦτα.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τούτου βασίζεται, τότε μόνον εἰς τὴν ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν τῶν κατωτέρων πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, αὕτη δὲ ἀποκτᾶται ὅταν οἱ κατώτεροι πεισθῶσιν ὅτι πραγματικῶς ἔχουσι τὴν συμπάθειαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀνωτέρων των. Τὴν ἀγάπην δὲ καὶ ἐμπιστοσύνην τῶν κατωτέρων μου καὶ χάρις εἰς τὰ μέσα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀφειδῶς μοὶ παρέσχεν ἡ Ἑταιρία, καὶ χάρις εἰς τὰς ἀτομικὰς μου ἐνεργείας δύναμαι νὰ βεβαιώσω αὐτὴν ὅτι κατώρθωσα νὰ ἔχω.

Διότι ἄλλως θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ συγκρατήσω τόσους ἀνδρας ἐπὶ τόσας ἡμέρας ὑπὸ τοιαύτας στερησεις καὶ κακουχίας, οἵτινες κατετρύχοντο ὑπὸ πυρετῶν, κρυολογημάτων, βηχὸς καὶ κοιλιακῶν διαταράξεων, ἐνὼ θὰ ἠδύναντο νὰ μείνωσιν εἴτε εἰς χωρία εἴτε εἰς μονάς, ἐφιλοτιμοῦντο νὰ μὲ ἀκολουθήσωσιν ὅπως μὴ ἐξασθενήσῃ τὸ σῶμα μου, διότι πολλοὶ ἦσαν οἱ ἀσθενεῖς.

Ἐκτὸς λοιπὸν τῶν ἀνωτέρω ἐξόδων, τὰ ὁποῖα ἐλλίξω καὶ παρακαλῶ τὸ Συμβούλιον νὰ εὕρῃ δίκαια, προσέβην ἐπὶ πλεόν εἰς τὰ ἐξῆς.

Εὐθὺς ὡς ἤρχισα τὴν ἐργασίαν ἡσθάνθην φοβεράν τὴν ἑλλειψιν τῶν ὀπλων. Τὰ χωρία ἐδίσταζον νὰ μὲ βοηθήσωσι διότι κατόπιν θὰ ἔμενον ἄοπλα

εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Βουλγάρων.

Προμήθεια ὄπλων

Ἐπληροφορήθην λοιπὸν ὅτι εἰς τι πλησίον τοῦ Βογατσικοῦ χωρίον εὐρίσκοντο 13 ὄπλα γκρᾶ καὶ 300 φυσίγγια. Ταῦτα μαζί με τὰ φυσίγγια ἐπωλοῦντο πρὸς 8 μετζίτια ἕκαστον. Παρεκάλεσα λοιπὸν τὸν Καραβαγγέλη⁴⁶ νὰ στείλῃ τὸ ποσὸν τοῦτο πρὸς τὸν Παπαοικονόμου ἐν Βογατσικῷ ὅπως φροντίσῃ καὶ ἀγοράσῃ τὰ ὄπλα ταῦτα.

Ἐλαβον πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὴν εἶδσιν ὅτι ἐστάλησαν τὰ χρήματα καὶ ἤδη σήμερον ἀναμένω καὶ τὰ ὄπλα.

Ἐν Στρεμπένῳ ἡγόρασα ἕτερον ὄπλον γκρᾶ με 40 φυσίγγια ἀντὶ τουρκικῆς λίρας καὶ ἐνὸς μετζίτιου.

Βοηθήματα εἰς πτωχοὺς

Εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον ἔδωκα ἀνὰ μίαν λίραν τουρκικὴν εἰς τὴν πενομένην χήραν τοῦ καπετὰν Βαγγέλη⁴⁷, τοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δολοφονηθέντος, ἑτέραν εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ αὐτοῦ Βαγγέλη, ἥτις συντηρεῖ τὰ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τοῦ Βαγγέλη τρία τέκνα. Ἐτέραν λίραν εἰς τὴν χήραν τοῦ ἐπίσης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δολοφονηθέντος Παπαδημητρίου. Διὰ δὲ τοὺς πτωχοὺς τοῦ Στρεμπένου καὶ τὸν Μουχτάρην 1/2 λίραν. Τὰς γενναιοδωρίας ταύτας ἐθέλω

46. Ὁ Γερμανὸς Καραβαγγέλης ἦταν μητροπολίτης Καστοριάς κατὰ τὰ κρίσιμα ἔτη τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα.

47. Ὁ καπετὰν Βαγγέλης Γεωργίου ἀπὸ τὸ Στρέμπενο, σλαβόφωνος, ἐντάχθηκε στὴν ὑπηρεσίᾳ τοῦ Καραβαγγέλη καὶ σχηματίσε τὸ 1901 ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ἑλληνικά σώματα στὴ Δ. Μακεδονία. Δολοφονήθηκε ἀπὸ τοὺς κομιτατζήδες στὶς 15 ἢ 17 Μαΐου 1904. Σχετικὴ εἶναι ἡ ἐπιστολὴ τῆς Ναταλίας Μελά (Ἀρχεῖο Ι.Μ.Χ.Α., τμῆμα Ζ. φάκελος 8):

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15 Ἰουνίου 1909.

Ἀξιότιμε Κύριε.

Σὰς παρακαλῶ πολὺ νὰ μὲ κάμετε τὴν χάριν νὰ παραγγείλῃτε ἐν Θεσσαλονίκῃ σταυρὸν μαρμαρίνον κατάλληλον διὰ τάφον τὸν ὅποιον νὰ παραδώσῃτε ἐκ μέρους μου εἰς τὴν ἀδελφὴν τοῦ μακαρίτου καπετὰν Βαγγέλη ἐκ Στρεμπένου Σοφίαν ἥτις πρόκειται νὰ διέλθῃ καὶ αὐτὴ ἐκ Θεσσαλονίκης ἐπιστρέφουσα εἰς τὴν πατρίδα της.

Εἰς τὸν σταυρὸν παρακαλῶ νὰ τεθῇ ἡ ἐπομένῃ ἐπιγραφή: Καπετὰν Βαγγέλης Γεωργίου - φρονευνεῖς Μαῖου 17 - 1904.

Τὸν σταυρὸν τοῦτον ἐπρόκειτο νὰ στήσῃ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Βαγγέλη ὁ σύζυγός μου ἀλλ' ἐπρόφθασε μόνον τὴν περὶ τοῦτου ἐπιθυμίαν του νὰ μοὶ γράψῃ. Ἐγὼ δὲ ἔνεκα τῶν περιστάσεων μολὶς τώρα δύνάμαι νὰ ἐκτελέσω τὴν ἱερὰν δι' ἐμὲ τοιαύτην ἐπιθυμίαν. Ἐάν νομίζετε ὅτι δύναται νὰ τεθῇ ἐπιγραφὴ μαρτυροῦσα ὅτι ὁ καπετὰν Μίκης Ζέζας ἐφρόντισε νὰ στηθῇ ὁ σταυρὸς καμέτε το. Ἄλλως ἂς μείνῃ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Βαγγέλη.

Συγγνώμην διὰ τὴν ἐνόχλησιν μὲ μυριάς εὐχαριστίας

Ναταλία Π. Μελά.

Παρακαλῶ ὁ σταυρὸς νὰ μὴν εἶναι πάρα πολὺ μικρὸς ἀλλ' ὅχι καὶ πολὺ μεγάλος καὶ νὰ μὲ γράψῃτε τί θὰ κοστίσῃ.

ρησα καλόν νά κάμω εἰς τό πρῶτον χωρίον, τό ὁποῖον ἐπάτησα καί πραγματικῶς μεγάλη ἦτο ἡ ἐκ τούτων καλή ἐντύπωση.

Ἐν ὁμῶς τό Συμβούλιον θεωρεῖ ὅτι εἶναι περιττόν ἢ πολλάι, παρακαλῶ νά μή εἴπῃ τί δύναμαι καί τί πρέπει νά κάμω.

Εἰς Πρεκοπάναν ἐπίσης ἔδωκα τῷ Μουχτάρῃ 1/2 λίραν διὰ τοὺς πτωχοὺς (οἰσμοματικούς) κατοίκους. Εὐθὺς ὡς ἔφθασα ὁ Μητροπολίτης Καραβαγγέλης μὲ εἰδοποίησεν ὅτι εἰς τό ἐξῆς τό κομιτᾶτον ἀναλαμβάνει τὴν πληρωμὴν τοῦ μικροῦ σώματος τοῦ Ζήση.

Τοῦτο ἀπαρτίζεται ἀπὸ Ζήσιν, δύο δραγάτες τοῦ Λεχόβου, Κοσμᾶν, Ζήσιν, Χρηστον, Γρηγόρην, Θεόδωρον ἦτοι 8. Ὡς μισθόν οὗτοι ἐλάμβανον ὁ μὲν πρῶτος 3 λίρας Τουρκίας, οἱ δὲ λοιποὶ ἀνὰ μίαν. Κατὰ διαταγὴν σας οἱ ἐντόπιοι θὰ λαμβάνωσι 1.1/2 εἰκοσόφραγκον, ἀλλ' ἐκανόνισα οὕτω τὰ πράγματα.

Εἰς τὸν Ζήσιν ἐξακολουθῶ νά δίδω τὰς τρεῖς λίρας, εἰς τοὺς δύο δραγάτας καὶ τὸν Κοσμᾶν μένοντος διαρκῶς ἐν τῷ χωρίῳ των, πρὸς φύλαξιν αὐτοῦ τὴν νύκτα πρὸ πάντων, δίδω 1.1/2 εἰκοσόφραγκον. Ἀλλὰ εἰς τοὺς ἄλλους τέσσαρας, οἱ ὅποιοι μᾶς ἀκολουθοῦν παντοῦ ἐγκαταλείψαντες τὰ χωρία καὶ τὰς οἰκίας των, ἐκτεθέντες οὕτω εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, νομίζω ὅτι εἶναι δίκαιον νά δίδεται ὁ αὐτὸς μετὰ τῶν λοιπῶν μισθὸς ἦτοι 2 εἰκοσόφραγκα.

Εἶναι δίκαιον διότι δὲν θὰ ἴδωσι πλέον τὰς ἐστίας των εἰμὴ δι' ἀμνηστείας, ἐπίσης δὲ διότι ὡς γινώσται τοῦ τόπου παρέχουσι περισσότεράς ὑπηρεσίας καὶ ὑφίστανται περισσότερους κόπους. Εἰς τὸν ἕνα μάλιστα ἐξ αὐτῶν, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξα καὶ ὡς ψυχογιόν, δίδω 2.1/2 εἰκοσόφραγκα διότι φέρει μέρος τοῦ φορτίου μου.

Διὰ τὸν ντουλαμὰν⁴⁸ τοῦ αὐτοῦ ψυχογιοῦ μου μίαν (1) λίραν. Εἰς ἀγγελιοφόρον Νεβέσκη 2.1/2 εἰκοσόφραγκα. Εἰς ἀγγελιοφόρον Λεχόβου 1 εἰκοσόφραγκον, εἰς τοὺς 5 φύλακας τοῦ Νεγοβανίου ἀνὰ ἓν εἰκοσόφραγκον διὰ μισθόν πρῶτης Ὀκτωβρίου καὶ πρῶτης Νοεμβρίου.

Εἰς τὴν χήραν τοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δολοφονηθέντος Παπαχρήστου τῆς Πρεκοπάνας, τὴν ὅποιαν ἐν ἐσχάτῃ πείνᾳ εὗρον ἐν Νεβέσκη, ἔδωκα ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας 1 λίραν. Εἰς τὸν Γεώργιον ἐκ Σιατίστης ἀσθενήσαντα σοβαρῶς ἐκ πυρετοῦ καὶ ἀποσταλέντα ἐκ Κωσταραζίου εἰς τὴν πατρίδα του 1 λίραν. Εἰς τὸν Μελόσκαν ἐκ Κοζάνης αὐθαδιάσαντα καὶ ἀποπεμφθέντα παρ' ἐμοῦ ἐν εἰκοσόφραγκον, ὅπως ἐπιστρέψῃ ἐκ Νεγοβανίου εἰς τὴν πατρίδα του.

Εἰς τὸν Κόλε Πίναν χρησιμώτατον διὰ τὴν πείραν του καὶ τὴν ἐπιτροπὴν του ἔδωκα διὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον 1 λίραν. Οὗτος ναὶ μὲν δὲν δύναται τώ-

48. Ὁ ντουλαμὰς ἦταν μάλλινο ἐπιχιτῶνιο μὲ χεῖριδες, τῶν φουστανελοφόρων τό ὅποιο στένευε στή μέση καὶ κατέληγε σὲ κοντὴ ψευδοφουστάνελα.

ρα ἔνεκα παθήσεως τῶν ποδῶν του νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς συμμορίας, ἀλλὰ ἀναλαμβάνει νὰ κάμῃ ὅλα τὰ σχέδια τῶν ἐνεργειῶν μας, ἀθροίζων πληροφωρίας, χορηγῶν ὁδηγοὺς κατασκόπους κλπ.

Εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ζήση προσκληθέντα εἰς τὸ σῶμα μας 2 εἰκοσόφραγκα διὰ τὸν μῆνα 8/βριον.

Εἰς τὸν Δημ. Πέτρου 1 εἰκοσόφραγκον ὡς ἀγγελιοφόρον Νεγοβανίου διὰ τὸν μῆνα 8/βριον.

Εἰς ἓνα Βλάχον Γιαννάκην, ὅστις ἐργάζεται ὅπως μᾶς ὑποδείξῃ τὸ λημέρι μᾶς συμμορίας, 2 λίραν.

Φιλέλλην Πασσᾶς

Εἰς τὸν Φεῖμην, ἀκόλουθον τοῦ Ἰζέτ Πασσᾶ Φλωρίνης, τὸν ὁποῖον ὁ κύριός του μᾶς ἔστειλε μὲ τοὺς χαιρετισμοὺς του καὶ τὸν καπνὸν καὶ ῥακὶ διὰ τοὺς ἄνδρας μου καὶ ἐμέ, 2 λίρας.

Ὁ Πασσᾶς οὗτος εἶναι Ἀλβανὸς Φιλελληνικότατος. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐτέθη εἰς συνάφειαν καὶ σχέσεις μετ' αὐτοῦ, θὰ εἶναι δὲ πολιτιμώτατος εἰς τὰς ἐνεργείας μας, ὁ δὲ ἀκόλουθός του ἐπίσης Ἀλβανὸς ἐκ Μαχαλᾶ⁴⁹, εἶναι πιστότατος καὶ χρησιμώτατος διαθέσας ὑπὲρ ἡμῶν τοὺς Ἀλβανούς τοῦ Μαχαλᾶ.

Εἰς τὸν Πασσᾶν αὐτόν, ὁ ὁποῖος πολυτρόπως εὐεργετῇ τοὺς Ἑλληνας τῆς Φλωρίνης, θὰ ἦτο καλὸν νὰ ἐδίδετο παράσημον καὶ τὸ ὁποῖον ὡς φαίνεται ἐπιθυμεῖ πολὺ. Εἶναι θεῖος τοῦ Ἰσμαήλ Κεμάλ.

Εἰς τὸν ἀκολουθόν του σκέπτομαι νὰ δώσω εἰκοσόφραγκον τὸν μῆνα, διότι δι' αὐτοῦ θὰ δυνηθῶμεν νὰ καθαρίσωμεν τὸ Νερέτι, τὴν Πεσόσνιτσα⁵⁰ καὶ τὸ Κουσκοβένι.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἔξοδα δέον νὰ προστεθῶσι τρεῖς λίραι διὰ διάφορα ἀγώγια καὶ ἐκτάκτους ἀπεσταλμένους, ὡς καὶ ἑτέρας δύο λίρας εἰς ἀμοιβὴν τεσσάρων ἀπεσταλμένων, οἱ ὅποιοι μοῦ ἔφεραν εἰς δόσεις 60 λίρας τουρκικὰς καὶ 100 εἰκοσόφραγκα.

Τὴν μίαν ἐκ τῶν 2 λιρῶν ἔδωκεν ὁ ἱατρός Τσίρλης εἰς τὸν ἓνα τῶν δύο ἀπεσταλμένων.

Ἀποδείξεις λεπτομερεῖς ἦτο ἀδύνατον νὰ κρατῶ ἰδίως προκειμένου περὶ φιλοδωρημάτων, ἀλλ' εὐθὺς ὡς τὰς συγκεντρώσω θὰ σᾶς στείλω τὰς ἀποδείξεις τῶν μισθῶν τῶν ἀνθρώπων, οὓς ὅπωςδήποτε μισθοδοτῶ.

Μίκης Ζέξας

49. Τροπαϊῶχος.

50. Ἀμμοχώρι.

6

Ἐν Κηφισίᾳ⁵¹ 22 Ἰανουαρίου 1904Ἀγαπητὲ Γεώργιο⁵²,

Ἔλαβον τὰ ἐπισκεπτήριά σου καὶ σ' εὐχαριστῶ πολὺ. Δὲν φαντάζεσαι πόσον ἐχάρην διὰ τὴν ἐπιτυχίαν σου. Εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἐπιτύχῃς τελείως εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα δι' οὗ σὲ ἐτίμησεν ἡ ἀγαπητὴ Καλαμπάκα.

Διὰ τῆς παρουσίας μου σὲ παρακαλῶ θερμῶς νὰ μοῦ γράψῃς καὶ νὰ μοῦ εἰπῇς ἐὰν ἔχῃς πάντοτε εἰς τὴν κατοχὴν σου τὰ ὅπλα καὶ τὰ φυσίγγια τὰ ὁποῖα σοῦ ἐνεπιστεύθημεν ὥς καὶ τὰ 8 ὅπλα τὰ ὁποῖα σοῦ ἐπέστρεψαν οἱ ἐννέα Κρηῖτες⁵³ οἱ ἀπελθόντες ἐκ Μακεδονίας.

Γράψε μου ὡς τάχιστα. Καιρὸν δὲν ἔχομεν νὰ χάνωμεν. Καθόλου παραξενὸν ἢ Πατρίς νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειάν μας, καὶ πρέπει νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι.

Τὰ σέβῃ μου εἰς τὴν Κυρίαν Δημάρχου, εἰς ἐσὲ δὲ τοὺς ἐγκαρδίους ἀσπασμούς μου.

Ὅπλ.

Παῦλος Μελάς

Ἀνθ/τῆς

7

Ἐν⁵⁴ Λοσνίτῃ⁵⁵ τῇ 3.2.904Φίλτατε Βάρδα⁵⁶,

Μὴ δυνηθεῖς νὰ τύχῃ ἱατρικῆς περιθάλψεως ἐν Λεχόβῳ ἥς ὡς καὶ προηγουμένως σοὶ ἔγραψα ἀπόλυτον ἔχω ἀνάγκην, ἡναγκάσθην νὰ κατέλθω μέχρῃς ἐδῶ ὁπόθεν ἀπόψε κατέρχομαι εἰς Βογατσικὸν ἵνα μὲ ἐπισκεφθῇ ὁ ἱατρός.

Σὰς παρακαλῶ πολὺ ἂν μὴ ὑφίσταται ἀνάγκη ἐπείγουσα νὰ μὲ ἀνα-

51. Βλ. παραπάνω σημ. 18.

52. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸ Γεώργιο Τσόντο (Βάρδα), ἀξιωματικὸ κρητικῆς καταγωγῆς, ὁ ὁποῖος τὸ Νοέμβριον τοῦ 1904 ἀνέλαβε τὴ γενικὴ ἀρχηγίαν τῶν σωματίων τοῦ βλαστίου τοῦ Μοναστηρίου καὶ διακρίθηκε γιὰ τὴ δράσιν του κατὰ τὰ κρίσιμα ἔτη 1904-1907.

53. Πρέπει νὰ ἀναφέρεται στοὺς δέκα πρῶτους Κρηῖτες πού ἔστειλαν στὴ Μακεδονία τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1903 ὁ Π. Μελάς καὶ ὁ Κ. Μαζαράκης μετὰ τὴ βοήθειαν τοῦ Γ. Τσόντου. Βλ. καὶ σημ. 59.

54. Βλ. παραπάνω σημ. 18.

55. Γέριμα, χωριὸ τῆς Δ. Μακεδονίας.

56. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸ Γ. Τσόντο (Βάρδα). Οἱ λέξεις: «Λοσνίτῃ, Λεχόβῳ, Βογατσικόν, ἀπληξιμένοις, αὐτοκτονίας» εἶχαν γραφῇ μετὰ τὸ κρυπτογραφικὸ σύστημα.

μένης ἀπόψε αὐτοῦ ὅπως συναντηθῶμεν. Ὡς δέ ἐπληροφορήθην ὁ Ὅθων πρόκειται νά εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἅς μὴ ἀναχωρήσῃ ἀπόψε ὅπως τὸν συναντήσω καὶ ἐγώ.

Ὑποφέρω ἀπὸ ὑπερβολικοῦς πόνους κατ' αὐτάς. Ἰδωμεν τί θά ἀπογίνη. Τοῦτο μόνον σοὶ γράφω ὅτι εἶμαι ἀηληπισμένος μέχρ' αὐτοκτονίας.

Μέ τὴν ἐλπίδα ὅτι θά σέ συναντήσω τὸ βράδυ.

Σὲ φιλῶ

Φούφρας⁵⁷.

Θά φύγω ἀπὸ ἐδῶ κατὰ τίς 2.1/2 τῆς νυκτός. Δὲν δίδω ἄλλην εἶδησιν ὅτι θά ἔλθω ἢ μὲ ἀναμένης εἰς ἔξω τοῦ χωρίου ἢ εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἀντρέα.

8

Φίλε κ. Τσόντε⁵⁸

Ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν ἃς εὔρον μετὰ τὴν ἀναχώρησίν σας ἐκ τῆς οἰκίας μου προκύπτει ὅτι τὴν Κυριακὴν 8 Ἰουνίου 1903 ἀνεχώρησαν διὰ τὰ σύνορα 11 Κρηῖτες⁵⁹· οἱ Περάκης, Διακουμάκης⁶⁰, Καοῦδης, Βρανᾶς⁶¹, Σεῖμενάκης⁶², Μανοῦσος Κατουναῖτος, Ζουριδάκης, Μπωναῖτος, Νικολουδάκης, Σπ. Σπιριδάκης καὶ Γ. Στρατινάκης⁶³. Συγχρόνως ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Παύλου 28 ὅπλα, 2.000 φυσίγγια γκρᾶ, 5.000 καψόλια καὶ ἀνὰ 200 φυσίγγια περιστρώφου διὰ τὰ περιστρώφα τοῦ Σεῖμενῆ καὶ Οἰκονομάκη. Εἰς τὰς 22 Ἰουνίου 1903 γράφει ὁ Μαζαράκης «ἡ ἀποστολὴ τῶν 10 Κρητῶν ἐγένετο ἐκ Τρικάλων. Ἐλαβον μεθ' ἑαυτῶν οὗτοι ἀνὰ ἓν ὄπλον γκρᾶ μετὰ 150 φυσιγγίων,

57. Ψευδώνυμο τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Ζαχαρία Παπαδά ἢ Ἀνδρούτσου. Τό σῶμα του ἐφθασε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ Δ. Μακεδονία τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1905.

58. Βλ. παραπάνω σημ. 18 (Ἀλληλογραφία 1906-1908). Ἐπιστολὴ πρὸς τὸ Γ. Τσόντο.

59. Ὁ Π. Τσάμης στὸ βιβλίον του «Μακεδονικός Ἀγών», σελ. 145 γράφει ὅτι οἱ 11 Κρηῖτες, ποὺ εἶχαν ἀρχικὰ ἐπιλεγεί, ἦσαν: Εὐθύμιος Καοῦδης, Γεώργιος Δικωννίμος-Μακρῆς, Γεώργιος Περάκης ἢ Πέρος, Λαμπρινὸς Βρανᾶς, Λ. Λαμπρινὸς ἢ Νικητάκης, Γεώργιος Σεῖμενῆς, Ντράλκας, Μανοῦσος Κατουναῖτος, Γεώργιος Ζουριδῆς, Νικόλαος Λυκάκης καὶ Κοῦκος. Βλ. καὶ εἰσαγωγή.

60. Μᾶλλον πρόκειται γιὰ τὸν Ἀνδρέα (Ἀνδρουλί) Δικωννίμα ἢ Δικωννίμο, ὁ ὁποῖος ἦταν στὸ σῶμα τοῦ Π. Μελά ποὺ ἦλθε στὴ Μακεδονία τὸν Αὐγουστο τοῦ 1904.

61. Ὁ Λαμπρινὸς Βρανᾶς ἔπεσε ἥρωικῶς μαχόμενος στὴ μάχη τῆς Βελκαμένης τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1905.

62. Ὁ Σεῖμενάκης ἢ Σεῖμενῆς Γεώργιος, ἄρρωστος στὸ Λέχοβο, ἔπεσε στὰ χέρια τῶν κομιτατζήδων κατὰ τὴν ἐξέγερση τοῦ Ἰλιντεν καὶ εἶναι ὁ πρῶτος Κρητικὸς ποὺ θυσιάσθηκε στὸ Μακεδονικὸ Ἀγῶνα.

63. Ὁ Γεώργιος Στρατινάκης στίς 13 Ὀκτωβρίου 1904 προσπαθοῦσε νά πάρει τὸ ὄπλο ἀπὸ τὸ σκοτωμένο Τούρκου στρατιώτη, ὅταν τραυματίσθηκε θανάσιμα ὁ Π. Μελάς.

ἀνὰ 2 φυσικιλίκια, ἀνὰ 1 περιστροφον μετὰ 50 φυσιγγίων, 15 ἀναλόγους ἐπιδέσμονς καὶ φάρμακα...

2 ἐξ αὐτῶν ἀνεχώρησαν τῇ 13 Ἰουνίου ἐσπέρας, ὑπελόγιζον δὲ νὰ φθάσουν τὴν 16 Ἰουνίου εἰς Καστοριάν, οἱ λοιποὶ ἀνεχώρησαν τῇ 14 Ἰουνίου διαβάντες τὴν γραμμὴν παρὰ τὸ Δελεμίσι, ὑπελόγιζον δὲ νὰ φθάσουν εἰς Χροῦπισταν τὴν 17ην ἢ 18ην Ἰουνίου. Τὴν 6ην δὲ Ἰουλίου ἔλαβεν ὁ Παῦλος τὸ ἐξῆς ἐκ Τρικάλων τηλεγράφημα τοῦ Περάκη: «Ἐρχόμεθα εἰς τὸν Σεϊμένην. Περάκης». Εὔρον καὶ ἐπιστολὴν τοῦ ἀδελφοῦ μου πρὸς τὸν Παῦλον τῆς 20ῆς Ἀπριλίου 1903 ἐν ᾗ κρυπτογραφικῶς τοῦ ζητεῖ «Καμμιά δεκαριά ἀνθρώπους Ἀἰβαλιώτας ἢ Κρητικούς ἢ ἄλλως» τοὺς ὁποίους νὰ στείλῃ ἀμέσως χωρὶς ἄλλην εἰδοποίησιν. – Πρὸ καιροῦ δὲ ὁ Παῦλος ἔστειλε μνημαίως χρήματα εἰς τὸν Ἰωάννα ὅλον τὸν προϋπολογισμὸν χειμῶνος δηλ. Καὶ ἰδικὰ σας γράμματα εὔρον ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ὅλα σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόθεσιν, τὴν ἀποστολὴν τῶν ἀνθρώπων, ὀπλισμὸν κ.λ.π. Εἰς μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπὸ 10ης Αὐγούστου 1903 φαίνεται ὅτι μετὰ τινος νεωτέρου σώματος ἐπρόκειτο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος νὰ ἐξέλθῃ, ὅπερ καλῶς ἐνθυμοῦμαι. Μετέβη ὁμως μόνον εἰς Βόλον. Καὶ εἰς γράμμα τοῦ ἀδελφοῦ μου τῆς 28 Αὐγ. 1903 εὗρισκω τὴν φράσιν: «ἂν ἀπεφασίσετε νὰ βγῆτε ἐλάτε ἐγκαίρως... γράψε γρηγορὰ τί κάμνετε, τότε θὰ βγῆτε».

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐστάλησαν ὀπλισμένοι ἀπὸ χρήματα συλλεγέντα ἀπὸ τὴν ομάδα τῶν φίλων τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Μακεδ. Συλλόγου δὲ ὅ μικρὰ σώματα ὑπὸ τοὺς Ι. Μάρκου καὶ καπετὰν Ἀρκούδα⁶⁴. Τὰς πρώτας δὲ ἡμέρας τοῦ Σεπτ. 1903 ἐδημοσιεῖθι διάταγμα μεταθέσεως τοῦ Π. εἰς Κέρκυραν ἵνα παρεμποδισθῶσιν αἱ ἐνέργειαι του, ἃς εἶχε πληροφορηθῇ ἡ κυβερνήσις Ράλλη. Δὲν τῷ ἐκοινοποιήθη ὁμως τὸ διάταγμα καὶ ἀνεστάλη κατόπιν. Τὸν δὲ Ἰωάννα μετέθεσαν εἰς Σέρρας.

Ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν συνεστήθη ἡ Ἐπίκουρος τῶν Μακεδ. Ἐπιτροπῇ, ὅχι ὁμως τὸ κομιτᾶτον, τὸ ὅποῖον ἐξέδωσε τὴν προκήρυξίν του μετὰ τὴν πρώτην ἀποστολὴν ἀξιωματικῶν τῆς Μακεδ., ἐὰν δὲ δὲν ἀπατῶμαι μετὰ καὶ τὴν δευτέραν ὅλως ἰδιωτικὴν ἐξοδον τοῦ Π. Ὅπως δῆποτε ἂν δὲν ἦτο μετανάστις θὰ ἔ... συγχρόνως περίπου καὶ ὅλως ἀσχετῶς πρὸς αὐτήν. Ἐκ τῶν γραμμάτων ἅτινα ἔχω εἰς χεῖρας μου ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ μείνῃ καμμία ἀμφιβολία ὅχι εἰς ἡμᾶς τοὺς γνωρίζοντας ἀλλ' εἰς οἷον δῆποτε ἄλλον ἀμερόληπτον ὅστις ἤθελε τὰς ἰδῆ.

Ν. Π. Μελά

Παρασκευὴ - Κυριακὴ

16-18 Μαΐου 1908

64. Ὁ Γεώργιος Ἀρκούδας ἦταν παλαιὸς κλέφτης.

9

Πρακτικόν⁶⁵

Συνελθόντες σήμερον τὴν 29 Νοεμβρίου οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἐπιτροπὴν, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἑλλήν. σωμάτων ἀπεφασίσαμεν καὶ ἀπεδέχθημεν τὰ ἑξῆς:

- α) Τὸ χωρίον θὰ συντηρῇ 4 σκοποὺς πρὸς εἰκοσόφραγκα ἑκαστον κατὰ μῆνα διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ χωρίου τακτικῶς καὶ τῶν σωμάτων ὁσάκις ἔρχονται.
- β) Θὰ χορηγῇ κατάλυμα τὴν μὲν ἡμέραν εἰς τὸ ἔξωθεν τοῦ χωρίου ὠρισμένον μέρος, ὁσάκις τὸ ἐπιτρέπει ὁ καιρὸς, τὴν δὲ νύκτα ἐντὸς τοῦ χωρίου.
- γ) Θὰ χορηγῇ τὸν ἄρτον εἰς τὰ σώματα.
- δ) Ὁ δ' ἀρχηγὸς ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρῶνῃ 2 ὁδηγοὺς οἵτινες θὰ εἶναι καὶ ταχυδρόμοι πρὸς εἰκοσόφραγκον κατὰ μῆνα.

Ἐν Λόσνιτσα⁶⁶ τῇ 29 Νοεμβρίου 1904.

Ἡ Ἐπιτροπὴ

Παπαγεώργιος Δημ. Τζουῆμος

Ἀλέξιος Γεωργ. Ἀλεξίου

Ζήσης Δουφλίας

Κώστας Παπαϊωάννου

Ὁ ἀρχηγὸς
Γ. Τσόντος Βάρδας

10

Πρόγραμμα⁶⁷ τοῦ ἰδρυθησομένου Παμμακεδονικοῦ Συλλόγου

Ἰδρύεται Παμμακεδονικὸς Σύλλογος σκοπὸν ἔχων,

- A) Νὰ συνενώσῃ τοὺς Μακεδόνας Ἀθηνῶν Πειραιῶς καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς συνενόησιν μετὰ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν τῷ ἑξωτερικῷ Μακεδόνων.
- B) Νὰ ἐρχηται ἀρωγὸς εἰς πάντα ἀναξιοπαθοῦντα Μακεδόνα.
- Γ) Νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ αὐξήσῃ τὴν ἐθνικὴν δρασὶν καὶ ἐνέργειαν ἐφ' ὅλοκλήρου τῆς Μακεδονίας, καὶ δὴ ἐν τοῖς τμήμασιν ἐκείνοις ἐνθα ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἔχει καταπέσει.

65. Βλ. παραπάνω σημ. 18 (Ἰανουάριος - Ἀπρίλιος 1905).

66. Τέτοια πρακτικά γίνονταν μεταξὺ ὀπλαρχηγῶν καὶ κατοίκων σὲ πολλὰ χωριά τῆς Μακεδονίας.

67. Βλ. παραπάνω σημ. 18 (Ἀλληλογραφία 1906-1908).

Δ) Νὰ συστήσῃ τμήματα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ τοῖς κυριωτέροις εὐρωπαϊκοῖς κέντροις, ἵνα παρακολουθῇ τὴν κοινὴν γνώμην καὶ διαφωτίσῃ ταύτην περὶ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, διὰ διαλέξεων καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως εἰδικοῦ μακεδονικοῦ περιοδικοῦ.

Τ.Σ.

Σύνδεσμος Μακεδόνων
Φοιτητῶν
Ἐν Ἀθήναις 1905.

11

ΕΛΛΗΝΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΑΜΥΝΑ⁶⁸

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Τὸ ἐν Μακεδονίᾳ ἐδρεῦον Ἀνώτατον Ἔθν. Κέντρον

Γ. Σ. ΕΛΛΗΝΟΜΑΚ. ΚΟΜΗΤ.
ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΙ

Πρὸς

Τοὺς ἀρχηγοὺς σωμάτων Βάρδαν, Ζούκαν⁶⁹, Ρόκαν⁷⁰. Τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Μακρῆν⁷¹, Καραβίτην⁷², Βολάνην, Φιωτάκη, Περδίκαν, Καρασεβδάν, Γκούταν, Ντόγρη, Μπέλλον, Βλάχον, Σούλιον, Δελλάκη, τὰς ἐθνικὰς ἐπιτροπὰς Φλωρίνης, Καστορίας, Κοζάνης, Γρεβενῶν, Βιγλιστής, Κλεισούρας, Βογατσικοῦ, Λιαψίστης, Σιατίστης, Κορυτσᾶς καὶ ἀπάσας τὰς ἐν τοῖς χωριοῖς τοιαύτας.

Ἐγκύκλιος Διαταγὴ

Τὸ ἐνταῦθα Ἀνώτατον Ἐθνικὸν Κέντρον λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὰ ἐθνικὰ ἀτυχήματα τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος συνέβησαν καὶ ἐν πλήρει γνώσει τῶν αἰτίων τῶν ἀτυχημάτων τούτων, μετὰ ζυωρᾶς δὲ ἀνησυχίας

68. Βλ. παραπάνω σημ. 18 (Ἀλληλογραφία 1906-1908). Ἡ «Ἑλληνομακεδονικὴ Ἄμυνα» ἦταν μυστικὴ ὁργάνωσις, ποῦ ἵδρυσε ὁ ὑποπρόξενος Μοναστηρίου Ἰωὴν Δραγοῦμης.

69. Ὁ Χρῆστος Ζούκας ἢ Ζούκης ἦταν ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ.

70. Ὁ Νικόλαος Ρόκας (καπετὰν Κολιός) τὸ 1905 ἀνέπτυξε μεγάλη δράσιν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ὀλύμπου ἐξακαθρίζοντάς τιν ἀπὸ τοῦς κομιτατζήδες, ποῦ εἶχαν διεισδύσει, καὶ ἀπὸ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1906 ἀντικατέστησε τὸ Γεώργιον Κατεχάκη (Ρουῖβα) ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῶν σωμάτων τοῦ Βερμίου.

71. Ὁ Γεώργιος Δικωνύμης-Μακρῆς ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς δέκα πρῶτους Κρητικούς οἱ ὁποῖοι πῆγαν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ στὸ τέλος τῆς ἀνοιξῆς τοῦ 1903. Ἀγωνίσθηκε ὡς ἀρχηγὸς ἀνταρτικοῦ σώματος ἐν τῇ Δ. Μακεδονίᾳ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνα. Βλ. καὶ σημ. 59.

72. Ὁ Ἰωάννης Καραβίτης, ὁ Γεώργιος Βολάνης, ὁ Παναγιώτης Φιωτάκης, ὁ Παῦλος Νεράντζης (Περδίκας), ὁ Παντελῆς Καρασεβδᾶς, ὁ Κωνσταντῖνος Γκούτας ἢ Γκούδας, ὁ Κωνσταντῖνος Ντόγρης, ὁ Μπέλλος ἢ Μπέλλας, ὁ Εὐάγγελος Βλάχος, ὁ Γεώργιος Σούλιος καὶ ὁ Δελλάκης ἀγωνίσθησαν ὡς ἀρχηγοὶ ἀνταρτικῶν σωμάτων κυρίως ἐν τῇ Δ. Μακεδονίᾳ.

παρακολουθοῦν τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἀτοπημάτων καὶ ἐλαττωμάτων εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ μέγα μέρος ὀφείλονται οὐσιωδέσταιται ζημίαι τοῦ ἀγῶνος καὶ τοῦ ἔθνους,

διατάσσει

1ον Πᾶς ἀρχηγός ἢ ὀπλαρχηγός εἶναι προσωπικῶς ὑπεύθυνος διὰ τὴν κατάστασιν τοῦ σώματος αὐτοῦ. Εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν, ὑποχρεούμενος μετὰ ἐξαιρετικῆς μερίμνης νὰ ἐπιβλέπῃ αὐτοὺς εἰς τὰς πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς χώρας σχέσεις των. Ὅφειλει διαρκῶς κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως νὰ διδάσκῃ τοὺς ἀνδρας του ἐξηγῶν κατὰ τῶν Βουλγάρων, Ρωμούνων καὶ λοιπῶν προπαγανδῶν ἀγῶνος.

2ον Πᾶς ἀρχηγός ἢ ὀπλαρχηγός ὀφείλει ἄνευ βραδύτητος νὰ τιμωρῇ κατὰ κρίσιν αὐτοῦ ἢ ἐν σοβαρᾷ περιπτώσει κατὰ τὴν κρίσιν δικαστηρίου ἐπιτοπίως ἐξ ἀτόμων τοῦ σώματος παρὰ τοῦ ἰδίου διοριζομένων πάντα ὑπ' αὐτὸν ἀνδρα ὑποπεσόντα εἰς σφάλμα ἢ ἔγκλημα ζημιοῦν τὴν ἐθνικὴν ἐργασίαν. Δύναται ἐπίσης ὁ ἀρχηγός ἢ ὀπλαρχηγός νὰ ἐγκαταλείψῃ ἢ ἀποδιώξῃ ἐκ τοῦ σώματος πᾶν κακὸν ἐν αὐτῷ στοιχεῖον.

3ον Οὐδεὶς ἀπολύτως ὀπλίτης δύναται νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς ἄλλο σῶμα ἄνευ ἐγγράφου ἀδείας τοῦ ἀρχηγοῦ ἐξ οὗ ἀπεχωρίσθῃ καὶ πιστοποιητικοῦ δηλοῦντος τὴν αὐτοῦ ποιότητα. Ῥητῶς δὲ πᾶς ἀρχηγός ἢ ὀπλαρχηγός διατάσσεται ν' ἀποδιώκῃ πάντα ὀπλίτην ἐρχόμενον αὐθαιρέτως ἐξ ἄλλου σώματος καὶ μὴ ἐπιδεικνύοντα τὰ ῥηθέντα ἐγγράφα.

4ον Τὰ σώματα ὀφείλουσι νὰ πληρώνουσι πᾶν εἶδος τροφῆς, ἱματισμοῦ καὶ ὑποδήσεως τὸ ὅποῖον λαμβάνουσι παρὰ τῶν κατοίκων. Πᾶσα παραβάσις τῆς διαταγῆς ταύτης θὰ ἐπιβαρύνῃ τὸ σῶμα, ἂν συμβῇ νὰ σταθμεύσῃ διὰ μίαν ἡμέραν πλησίον χωρίου ἀλλὰ καὶ πάλιν τοῦ ἄρτου μόνον ἢ μὴ πληρωμὴ δύναται νὰ δικαιολογηθῇ. Τὸ ἐναντίον ἀποτελεῖ ἐθνικὴν ἀναξιοπρέπειαν ἢ ὁποία δὲν ὑπάρχει καὶ τὴν ὁποίαν τυχὸν παρουσιαζομένην τὸ ἔνταῦθα Ἀνώτατον Ἐθνικὸν Κέντρον ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θ' ἀνεχθῇ.

5ον Οὐδεὶς ὀπλίτης δύναται νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ἄνευ ἐγγράφου ἀδείας τοῦ ἀρχηγοῦ του. Αἱ ἐθνικαὶ ἐπιτροπαὶ τῶν πόλεων ἢ χωρίων ὑποχρεοῦνται νὰ παρέχωσι πᾶσαν δυνατὴν συνδρομὴν καὶ περιθάλψιν εἰς τραυματίας ἢ σοβαρῶς ἀσθενοῦντας ὀπλίτας. Πάντα δὲ ὑγιὴ ὀπλίτην μεμονομένως ἢ μετὰ τινων συντρόφων διερχόμενον ἄνευ ἐγγράφου διαταγῆς ἢ ἀδείας τοῦ ἀρχηγοῦ αἱ ἐθνικαὶ ἐπιτροπαὶ κατηγορηματικῶς διατάσσονται ν' ἀποδιώκωσιν μὴ ἐπιτρέπουσαι παραμονὴν εἰς τοιοῦτους φυγάδας ἢ ἀνυποτάκτους περισσότερον τῆς μιᾶς ἡμέρας. Δυνάμει δὲ τῆς παρουσίας διαταγῆς αἱ ἐθνικαὶ ἐπιτροπαὶ ἔχουσι πληρεῖς τὸ δικαίωμα ν' ἀντιτάσσωσι βίαν κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας, ἐν ἀνάγκῃ δὲ δύναται νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν συνδρομὴν τοῦ ἀρχηγοῦ ἢ ὀπλαρχηγοῦ τῆς περιφερείας, ὅστις καθήκον ἔχει νὰ παράσχῃ ταύτην ἐξ ὁλοκλήρου.

δὸν Ρητῶς ἀπαγορεύεται ἡ πρόσληψις νέων ἀνδρῶν εἰς τὰ σώματα ἢ ἡ δημιουργία νέου σώματος. Ἀμφότερα ταῦτα εἶναι ἀποκλειστικά δικαιώματα τοῦ ἐνταῦθα Ἀνωτάτου Ἐθνικοῦ Κέντρου. Πᾶσα δὲ σχετική δαπάνη γενομένη ἄνευ προειδοποιήσεως καὶ ἐγγράφου ἐγκρίσεως τοῦ Ἀνωτάτου Ἐθνικοῦ Κέντρου δὲν ἀναγνωρίζεται. Ἐξαιρεῖται ἡ περίπτωσις καθ' ἣν διάφοροι λόγοι ἐπιβάλλουσι τὴν προσκόλλησιν ἀνδρὸς τινος εἰς σῶμα, ἢ προσκόλλησις ὁμῶς αὕτη δέον τάχιστα ν' ἀνακοινοῦται ἐπαρκῶς δεδικαιολογημένη πρὸς τὸ ἐνταῦθα κέντρον.

Τὸ ἐνταῦθα Ἀνώτατον Ἐθνικὸν Κέντρον πληροφορεῖ ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρω ἀναφερομένους ἀρχηγούς, ὀπλαρχηγούς καὶ ἐπιτρόπους ὅτι τὸ βουλγαρικὸν κομιτάτον ἤρξατο τόσον ἐν Μακεδονίᾳ ὅσο καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ νὰ λαμβάνῃ τὰ μέτρα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προδίδουν τὴν ἀπελπισίαν καὶ ἀδυναμίαν του. Δὲν εἶναι ὁμῶς διόλου παράδοξον προσωρινῶς νὰ ἴδωμεν πράγματα τὰ ὁποῖα νὰ δείξουν τὴν ἐργασίαν τῶν Βουλγάρων πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ κομιτάτου των. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μᾶς πτοήσῃ. Ὅλα τὰ σημεῖα λέγουσιν ὅτι ὀριστικῶς καὶ διὰ παντὸς τὸ δολοφονικὸν κομιτάτον παρέλυσεν. Ἦσαν οἱ Βούλγαροι γενναῖοι ἐφ' ὅσον ἀπέναντι τῶν σφαγῶν καὶ τῶν ἐμπερησμῶν δὲν ὑπῆρχον παρὰ μόνον οἱ θῆρνοι τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν. Ὅταν τὸ βουλγαρικὸν κομιτάτον εὐρέθῃ ἀπέναντι τοῦ Μελά, τοῦ Μωραΐτη⁷³, τοῦ Φραγκοπούλου⁷⁴, τοῦ Λυμπεροπούλου⁷⁵, τοῦ Πραντοῦνα⁷⁶, τοῦ Βλαχάκη⁷⁷, τοῦ Καλογεράκη⁷⁸, τοῦ Σκαλίδου⁷⁹, τοῦ Νικολοῦδη⁸⁰, τοῦ

73. Ὁ Μιχαὴλ Μωραΐτης, ἀξιωματικός, τοποθετήθηκε ὡς ὑπάλληλος στὸ προξενεῖο Θεσσαλονίκης μὲ τὸ ψευδώνυμον Ρουμελιώτης. Ἀργότερα ἐγίνε ἀρχηγὸς σώματος, γνωστὸς ὡς καπετάν Κόδρος.

74. Ὁ Σπύρος Φραγκόπουλος (Ζόγρας), ὑπαρχηγὸς τοῦ Κόδρου, σκοτώθηκε μὲ τὸν ἀρχηγὸ τοῦ στίς 18 Μαΐου 1905 στὴν Κάρπη (Τσεμναρέκα) Ἀλμωπίας.

75. Ὁ Μαρίνος Λυμπερόπουλος (Κρόμπας), ἀνθυπολοχαγὸς, ἀρχηγὸς σώματος, σκοτώθηκε σὲ μάχη μὲ τὸν τουρκικὸ στρατὸ στίς ἀρχές Νοεμβρίου 1905 κοντὰ στὸ χωριὸ Πετάλινο τοῦ Μοριχόβου.

76. Ὁ Χρήστος Πραντοῦνας (Καψάλης), ἀνθυπίαρχος ἀπὸ τῆ Νάξου, ἔδρασε μὲ τὸ σῶμα του στὴν περιοχή τοῦ Πάικου καὶ τῆς λίμνης τῶν Γεντισῶν, ἀλλὰ στίς 21 Ἀπριλίου 1906, ἐνὺ προσπάθειαν νὰ καταλάβῃ τὴ βουλγαρικὴ καλύβα «Νταλμπτίνα», σκοτώθηκε ἀπὸ ἄνδρες τοῦ Ἀποστόλου Πετκόφ.

77. Ὁ Ἀντώνιος Βλαχάκης (Λίτσας), ἀνθυπολοχαγὸς, διατηροῦσε σῶμα 85 ἀνδρῶν μὲ δικά του ἔξοδα. Σκοτώθηκε στίς 7 Μαΐου 1906 στὸ χωριὸ Καστανόφυτο (Ὀσνίτσανη) τῆς Καστοριάς μετὰ ἀπὸ ὀκτάωρη μάχη μὲ τοὺς κομιτατζήδες.

78. Ὁ Κρητικὸς Ἰωάννης Καλογεράκης, ἀρχηγὸς σώματος, σκοτώθηκε κοντὰ στὸ χωριὸ Ἀετὸς Φλώρινας τὸ Μάιο τοῦ 1905.

79. Ὁ Κρητικὸς ὀπλαρχηγὸς Γεώργιος Σκαλίδης διακρίθηκε γιὰ τὴν παράτολμη δράση του στὰ χωριά τῶν Κορεστιῶν καὶ στὸ Μοριχόβο, ἀλλὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1906 σὲ συμπλοκὴ μὲ τουρκικὸ ἀπόσπασμα κοντὰ στὸν ποταμὸ Ἐριγώνα (Τσέρνα) ἔλασε 18 παλληκάρια του καὶ ὁ ἴδιος αὐτοκτόνησε γιὰ νὰ μὴ συλληφθῇ.

80. Ὁ Κρητικὸς ὀπλαρχηγὸς Εὐάγγελος Νικολοῦδης ἐπιτέθηκε μὲ τοὺς ἄνδρες του καὶ τὸ σῶμα του Ἰωάννου Καραβίτη στοὺς κομιτατζήδες στὴν Κέλλη (Γιολορνίτσου) Φλώρινας στίς

Γαρέφης⁸¹, τοῦ Λαμπρινοῦ⁸², τοῦ Πετροπουλάκη⁸³ καί τόσων ἄλλων τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα μένουν ἀθάνατα εἰς τὴν μακεδονικὴν ἱστορίαν τὴν ὁποίαν τώρα γράφει τὸ ἑλληνικὸν αἷμα, ἐκατάλαβε ὅτι ἀγὼν εἰς τὸν ὁποῖον χρειάζεται αἷμα δὲν εἶναι καὶ τόσον εὐκόλος.

Τὸ ἐνταῦθα κέντρον διὰ λόγους ἐθνικοὺς δὲν δύναται νὰ δώσῃ πρὸς τοὺς ὁπωσδήποτε διεξάγοντας τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα ἄλλας πληροφορίας περὶ τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται τὰ πράγματα τῆς βουλγαρικῆς ἐργασίας καὶ τὰ πράγματα τοῦ Ἑλληνομακεδονικοῦ Κομιτάτου.

Βεβαίῳ μόνον ἐπισήμως ὅλους ὅτι ἐὰν παραβλέποντες μερικὰ δευτερεύοντα ζητήματα καὶ ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰ ἀτυχήματα ἐντείνομεν ὅλας τὰς προσπάθειάς μας καὶ ἐξακολουθήσωμεν ἐργαζόμενοι μὲ ἀγάπην, φρόνησιν καὶ πειθαρχίαν, πολὺ ταχέως καὶ οἱ Βούλγαροι θὰ καταλάβουν ἅπαξ διὰ παντός ὅτι ἡ Μακεδονία εἶναι χώρα ἑλληνικὴ καὶ ἡ Εὐρώπη θὰ πεισθῇ ὅτι ὁ Μῆτρος Βλάχος δὲν εἶναι Μπότσαρης καὶ οὔτε ὁ Τάνεζ⁸⁴ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος! Ἡ παρούσα ἐγκύκλιος διαταγὴ νὰ περάσῃ κατὰ σειρὰν ἀπὸ ὅλα τὰ χωρία, τὴν εὐθύνην δὲ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς φέρουν κυρίως οἱ ἀρχηγοὶ καὶ ὁπλαρχηγοὶ τῶν σωμάτων.

Μοναστήριον 28 Αὐγούστου 1906.

12

ΕΚΚΛΗΣΙΣ⁸⁵

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Ἀδελφοί Ἕλληνες!

Ἡ κρίσιμος στιγμή ἦν διέρχεται ἡ Μακεδονία σήμερον εὐλόγως συγκινεῖ πᾶσαν ἐθνικὴν ψυχὴν καὶ κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

28-29 Ἰουλίου 1906. Ἐπενέβη, ὅμως, ὁ τουρκικὸς στρατός καὶ σκοτώθηκε ὁ Νικολοῦδης.

81. Ὁ Κωνσταντῖνος Γαρέφης, πού καταγόταν ἀπὸ τὸ Πήλιο, ὅταν τοῦ ἀνατέθηκε ἡ κατάδιωξη τῶν δύο μεγαλύτερων κομιτατζήδων τῶν περιοχῶν Ἑδεσσας καὶ Μοριχόβου Λούκα καὶ Καρατάσου, εἰσήλθε στὴν καλύβα, ὅπου βρισκόνταν, τοὺς σκότωσε, ἀλλὰ στὴν ἔξοδο ταυματίσθηκε θανάσιμα.

82. Ἀ. Λαμπρινός ἢ Νικητάκης ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς 11 πρῶτους Κρητικούς πού ἐπέλεξαν τὴν ἀνοίξη τοῦ 1903 γιὰ νὰ ἔλθουν στὴ Μακεδονία, πρέπει ὅμως νὰ ἦλθε ἀργότερα. Βλ. καὶ σημ. 59.

83. Ὁ Λεωνίδας Πετροπουλάκης ἦταν ὑπαρχηγός τοῦ Ἀντ. Βλαχάκη καὶ σκοτώθηκε στὴν ἴδια μάχη πού σκοτώθηκε καὶ ὁ Βλαχάκης. Βλ. καὶ σημ. 77.

84. Ὁ Τάνε(ς) Στόϊτσεφ, ἀπὸ τὸ χωριὸ Κέλλη τῆς Φλώρινας, ἦταν ἀρχηγός τμήματος κομιτατζήδων.

85. Βλ. παραπάνω σημ. 18 (Ἀλληλογραφία 1906-1908).

Ἐπιστολαί ἡρώων ὀπλαρχηγῶν ἀγωνιζομένων ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καί πληροφορίαι προκρίτων Ἑλληνομακεδόνων ἐκ τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς Μακεδονίας περιγράφουσι μετὰ πόνου μέ τὰ μελανάτερα χρώματα τήν οἰκτρὰν κατάστασιν εἰς ἣν εὗρίσκεται σήμερον ἡ ἑλληνική ἐκείνη χώρα ἐκ τῶν βουλγαρικῶν ἀτιμιῶν καί ἐξορκίζουσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καί τῆς Πατρίδος ὅπως σπεύσῃ τὸ Ἔθνος καί ἐνισχύσῃ τὸν ἀγῶνα, ὅστις κινδυνεύει ν' ἀποσυντεθῇ, ὅποτε ἡ αἱματόβρεκτος χώρα βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον θά μείνῃ ἔρμαιον τῆς ἐπιβουλῆς τῶν λαῶν ἐκείνων οἵτινες διὰ τῆς βίας καὶ τοῦ πυρός καὶ τοῦ σιδήρου ἐπιδιώκουσι τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀδελφοί Ἕλληνες!

Ἡ Μακεδονία ἀπειλεῖται ὑπὸ ὑψίστων κινδύνων καὶ ἐὰν ἐγκαίρως δὲν ληφθῶσι τὰ κατάλληλα μέτρα δὲν δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὸ μέλλον. Ἄς ἀνοιξώμεν, λοιπόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἥδη ὅποτε εἶναι καιρὸς καὶ ἃς ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ αἰῶνος τούτου ἐξαχτάται τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀνάγκη ὅθεν ἐθνικὴ ἐπιβάλλεται εἰς πάντας ὅπως ἀπὸ κοινοῦ συσχεπτόμενοι ἐξεύρωμεν τὰ κατάλληλα μέσα δι' ὧν θὰ δυνηθῶμεν νὰ συντελέσωμεν εἰς τὸ νὰ περιορισθῇ ἡ ἀναπτυχθεῖσα ἐσχάτως βουλγαρικὴ θρασύτης καὶ ἐνισχυθῶσι τὰ ἐν Μακεδονίᾳ ἀγωνιζόμενα φιλότιμα τῆς Πατρίδος τέκνα, πρὸς τοῦτο δὲ παρακαλοῦνται πάντες ὅπως παρευρεθῶσι τὴν αὐριον Κυριακὴν 16 τρέχ. ἐν τῇ πλατείᾳ Βαρβακείου περὶ ὥραν 4 μ.μ., ἔνθα θέλουν ὁμιλήσωσι διάφοροι ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἐθνικοῦ ζητήματος καὶ συνταχθῇ ὑπόμνημα ὅπως ἐπιδοθῇ ὅπου δεῖ, ὑποδεικνυομένων τῶν ἀναγκαίων μέσων δι' ὧν καὶ μόνον θέλει ἐξυπηρετηθῇ τελεσφόρως ὁ ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικὸς ἀγῶν.

Ἐν Ἀθήναις 15 Μαρτίου 1908.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΡΧΕΙΑ

Ἀρχεῖα Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Dakin D., *Μακεδονικός Ἀγώνας*, Ἀθῆναι 1985.

Καραβαγγέλης Γερμανός, *Ὁ Μακεδονικός Ἀγὼν* (ἀπομνημονεύματα), Θεσσαλονίκη 1959.

Λαοῦρδας Β., *Τό Ἑλληνικόν Γενικόν Προξενεῖον Θεσσαλονίκης (1903-1908)*, Θεσσαλονίκη 1961.

Λυριτζῆς Γ., *Οἱ Μακεδονικοὶ Πατριωτικοὶ Σύλλογοι τῶν Ἀθηνῶν στίς παραμονές καί κατὰ τήν περίοδον τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος*, Θεσσαλονίκη 1983.

Μαζαράκης-Αἰνιάν Κ., *Ὁ Μακεδονικός Ἀγὼν* (ἀναμνήσεις), Θεσσαλονίκη 1963.

Μακεδονικός Ἀγώνας (Ἀπομνημονεύματα Π. Ἀργυροπούλου, Α. Ζάννα, Κ. Μαζαράκη-Αἰνιάνος, Α. Σουλιώτη-Νικολαΐδη, Ν. Σπανοῦ καί Β. Σταυροπούλου), Θεσσαλονίκη, Ι.Μ.Χ.Α., 1984.

Μακρῆς-Δικῶννυμος Γ., *Ὁ Μακεδονικός Ἀγὼν* (ἀπομνημονεύματα), Θεσσαλονίκη 1959.

Μελᾶ Ν., *Παῦλος Μελάς*, Ἀθήνα-Γιάννινα 1992.

Μπούσιος Μ., *Τό Πολιτικόν Πρόγραμμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Τουρκίας*, Ἀθῆναι 1912.

Νοτάρης Ἰ., *Παῦλος Μελάς* (βιογραφία), Θεσσαλονίκη 1955.

Συμόβσκι Τ., *Τά κατοκημένα μέρη τῆς Μακεδονίας τοῦ Αἰγαίου. Γεωγραφικοί, ἐθνικοὶ καί οἰκονομικοὶ χαρακτηρισμοί*, τόμ. 1ος, Σκόπια, Ἰνστιτούτο Ἑθνικῆς Ἱστορίας, 1978 (Μετάφραση).

Τσάμης Π., *Μακεδονικός Ἀγὼν*, Θεσσαλονίκη 1975.

SUMMARY

E. Zelliou-Mastorokosta, *Unpublished Documents Relating to the Macedonian Struggle from the Archives of S. G. Asteriadis and Georgios Tsondos*.

Of the twelve documents and letters published here, Nos. 1-4 are from the archive of Sotirios G. Asteriadis and Nos. 5-12 from the archive of Georgios Tsondos. They were written between 11 January 1876 and late 1911 or early 1912.

Nos. 1 and 2 reveal that the Foreign Minister at the time, was fully aware of the Slavonic threat to the Greeks of Macedonia and Thrace in 1876-7.

No. 3 concerns the economic problems the Greek state was facing, while in 1877 and No. 4 confirms that in 1910-11 the Greek economy was far from robust.

No. 5 is Pavlos Melas's last report to the governing council of the Macedonian Committee.

Nos. 6, 7, and 8 are letters from Pavlos Melas, Zaharias Papadas, and Natalia Mela to Georgios Tsondos.

No. 9 is a record of an agreement concluded in 1904 between Georgios Tsondos and the inhabitants of Loshnitsa (Yermas) for maintaining guards in the village and serving the needs of the Greek forces.

No. 10 is the plan of action for the projected Panmacedonian Association.

No. 11 is a circular from the Supreme National Centre of the Greek-Macedonian Defence to the leaders of the forces, the chieftains, and the national committees of western Macedonia and Epirus.

No. 12 is a handbill summoning the people of Athens and Piraeus to attend a mass rally in Varvakiou Square on 16 March 1908 to protest against the suffering inflicted on the Macedonian Greeks by the Bulgarian *komitadjis*.